

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

з теми: **СОЦІАЛЬНА РЕІНТЕГРАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ В УКРАЇНІ**

Виконав: здобувач вищої освіти освітньої програми «Соціальна допомога» спеціальності 232 Соціальне забезпечення галузі знань 23 Соціальна робота денної форми здобуття вищої освіти
Токар Олег Броніславович

Керівник: Данилюк О.І., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи

Рецензент: Лаврук О.В., доктор наук з державного управління, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут»

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВETERANІВ.....	8
1.1. Сутність та поняття соціальної реінтеграції: вітчизняний та зарубіжний досвід	8
1.2. Моделі та методи реінтеграції військовослужбовців: аналіз зарубіжного досвіду	13
1.3. Основні соціальні потреби ветеранів та фактори, що впливають на їхню адаптацію	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВETERANІВ В УКРАЇНІ.....	28
2.1. Державна політика реінтеграції ветеранів війни в Україні	28
2.2. Сучасний стан соціального забезпечення та правового статусу ветеранів війни в Україні	34
2.3. Роль громад в реінтеграції ветеранів	42
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВETERANІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	48
3.1. Основні виклики та перспективи процесу повернення ветеранів війни до цивільного життя в Україні.....	48
3.2. Стратегічні напрями державної політики щодо реінтеграції ветеранів війни.....	54
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ	71
Додаток А. Порівняльний аналіз потреб ветеранів у різних видах допомоги..	72
Додаток Б. Ресоціалізація ветеранів шляхом зайнятості в цивільному житті..	73

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ ВИМІРЮВАННЯ, СКОРОЧЕНЬ

АТО – антитерористична операція

ГО – громадська організація

ООС – Операція Об'єднаних сил

МОЗ – Міністерство охорони здоров'я України

МОН – Міністерство освіти і науки України

МОМ – Міжнародній організації з міграції

Мінвет – Міністерство у справах ветеранів України

Мінсоцполітики – Міністерство соціальної політики України

МСЕК – Медико-соціальна експертна комісія

НСЗУ – Національна служба здоров'я України

ПТСР – посттравматичний стресовий розлад

США – Сполучені Штати Америки

ТЦК та СП – територіальний центр комплектування та соціальної підтримки

УБД – учасник бойових дій

ЦОВВ – Центральні органи виконавчої влади

ВСТУП

Російсько-українська війна як фактор безпекових загроз для життя населення та суспільної дестабілізації спричинила глибинні трансформації цінностей у всіх сферах життєдіяльності різних соціальних груп, зокрема серед ветеранів гібридного, а згодом – повномасштабного воєнного конфлікту. Унаслідок цього в зазначеній категорії осіб загострилися питання, пов'язані з пошуком сенсу життя, самовизначенням у соціальному середовищі та усвідомленням власної ролі у суспільстві. Психотравматичний досвід, отриманий у ході бойових дій, включно зі стресами, психологічними ушкодженнями та посттравматичними розладами, чинить значний вплив на всі аспекти життєдіяльності ветеранів і відображається в їх соціальній поведінці. У зв'язку з цим актуалізується потреба в розробленні нових концептуальних підходів і практичних інструментів, спрямованих на забезпечення ефективної соціальної реінтеграції ветеранів. Очікуваним результатом таких заходів має стати формування комплексу позитивних змін, що сприятимуть їхній адаптації, соціальній стабільності та підвищенню якості життя.[54, с.4]

Актуальність питання соціальної реінтеграції ветеранів зумовлена сукупністю як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, серед яких ключовими є такі: невдоволення набутим соціальним і професійно-службовим статусом, що виникає внаслідок різкої зміни життєвих ролей після завершення військової служби; нагальна потреба у захисті соціально-психологічного характеру та здійсненні повноцінної психологічної реабілітації, зважаючи на пережитий бойовий досвід і його наслідки; відсутність належного теоретико-практичного підґрунтя з питань психологічної реадaptaції ветеранів, що супроводжується недостатнім забезпеченням організаційних, правових, економічних і соціальних механізмів підтримки військовослужбовців зі статусом ветеранів; негативний або напружений соціально-психологічний мікроклімат, у якому перебувають колишні військові, включно з міжособистісними взаєминами в найближчому оточенні та професійному середовищі; обмежена кількість науково обґрунтованих і практично перевірених рекомендацій щодо підтримки та реабілітації ветеранів,

які переживають посттравматичні стресові стани. Сукупність цих факторів обумовлює необхідність формування системного підходу до розв'язання проблем соціальної адаптації та реабілітації ветеранів у сучасних умовах.

Процес соціальної реінтеграції ветеранів розглядається як комплекс багатовимірних і взаємопов'язаних проблем, основні аспекти яких висвітлені у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретичне підґрунтя даного дослідження формують наукові напрацювання провідних авторів, які досліджують питання соціальної адаптації, психологічної реабілітації та інтеграції військовослужбовців у цивільне життя: Гордієнко Є. [7], Захаріна Т.[13,14,15], Коленіченко Т.[21,22], Кіріллова Ю. [18], Коваль Г.[20], Костишин Е.[24], Мальований М.[28], Куркова К.[25], 27. Лобода К.[27], Попик Ю.[40], Ржевська Н.[55], Шапошникова І.[57], Allen-Collinson J[61], Burkhart, L. [62], Hogan, N. [62], та ін.

Об'єкт дослідження – процес соціальної реінтеграції та адаптації ветеранів.

Предметом дослідження є сукупність механізмів та практичних заходів, спрямованих на забезпечення ефективної реінтеграції ветеранів у цивільне життя.

Гіпотеза дослідження: ефективна соціальна реінтеграція ветеранів в Україні можлива за умови реалізації комплексної державної політики, яка передбачає міжвідомчу координацію, активну участь місцевих громад, бізнесу та громадських організацій, а також створення сприятливого соціального середовища, орієнтованого на професійну адаптацію, психологічну підтримку й забезпечення гідного рівня життя ветеранів.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення сучасного стану, виявлення основних проблем і визначення можливих напрямів удосконалення процесу реінтеграції ветеранів війни в Україні.

Відповідно до поставленої мети у дослідженні визначено такі **завдання:**

1. розкрити теоретичні основи процесу соціальної реінтеграції ветеранів;
2. узагальнити та проаналізувати зарубіжний досвід реалізації публічних політик у сфері реінтеграції ветеранів;

3. охарактеризувати сучасний стан і ключові проблеми реінтеграції ветеранів війни в Україні;
4. окреслити перспективи розвитку та вдосконалення механізмів забезпечення ефективної реінтеграції ветеранів у мирне життя.

Методи дослідження: Для досягнення мети та виконання поставлених завдань у дослідженні було застосовано комплекс методів, зокрема аналіз наукових джерел, що забезпечив формування теоретичного підґрунтя роботи. Також використано порівняльний аналіз публічних політик у сфері реінтеграції військовослужбовців з метою виокремлення ефективних практик, придатних для впровадження в Україні. Крім того, метод порівняння та аналогій дав змогу визначити шляхи успішної реінтеграції ветеранів та сформулювати рекомендації.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному підході до аналізу процесу соціальної реінтеграції ветеранів в Україні в умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що отримані висновки та пропозиції можуть бути використані для вдосконалення державної ветеранської політики, розроблення ефективних механізмів соціальної підтримки та реінтеграції ветеранів у цивільне життя. Матеріали дослідження можуть стати основою для підготовки нормативно-правових актів, державних і регіональних програм у сфері соціального захисту ветеранів, а також для діяльності органів публічної влади, громадських організацій і волонтерських об'єднань, які працюють із ветеранами. Крім того, результати можуть бути використані у навчальному процесі під час викладання дисциплін із соціальної політики, публічного управління та психології.

Апробація результатів дослідження. Матеріали кваліфікаційної роботи магістра були апробовані на Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи» (11 квітня 2025 р., м. Кам'янець-Подільський) та науковій конференції студентів та магістрантів за підсумками НДР у 2024 р.

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано статтю у збірнику наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Данилюк О.І., Токар О.Б. Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна / За ред. Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк. Вип. 40. [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В, 2025. 166 с. С. 64-70.)

Структура роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (65 найменувань) та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи 73 сторінки, з них – 62 сторінки основного тексту. Робота містить 5 рисунків, 4 таблиці та 2 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВETERANІВ

1.1. Сутність та поняття соціальної реінтеграції: вітчизняний та зарубіжний досвід

Завершення військової служби, що передбачає тривале перебування у стресових і кризових умовах, ставить перед ветеранами та ветеранками завдання повторної адаптації до мирного життя. Іншими словами, після демобілізації вони потребують процесу реінтеграції. Відповідно до Указу Президента України, яким затверджено рішення Ради національної безпеки і оборони від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку», у контексті триваючих заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі й стримування збройної агресії Російської Федерації в зоні АТО/ООС, держава визначає одним із ключових завдань забезпечення реінтеграції учасників бойових дій у мирне життя. [1].

Реінтеграція – це складний, поетапний і тривалий процес повернення колишніх військовослужбовців до цивільного середовища, який охоплює їхнє відновлення після служби та пристосування до умов життя у соціальному, економічному та політичному вимірах.

Аналізуючи концептуальні підходи до визначення поняття «реінтеграція», можна відзначити зростання наукової зацікавленості дослідників питаннями, пов'язаними з реінтеграцією ветеранів у сучасному суспільстві. Науковці Дж. Ахерн, М. Вортен, Дж. Мастерс, С. Ліпман, І. Озер та Р. Муус у науковому дослідженні «Military Service Member and Veteran Reintegration: A Conceptual Analysis» розглядають реінтеграцію ветеранів передусім як процес відновлення соціальних зв'язків [59]. Науковці підкреслюють, що ключову роль у поверненні військових до цивільного життя відіграють сім'я та побратими, які виступають

основним джерелом психологічної та соціальної підтримки. Водночас дослідники акцентують увагу на тому, що перехід із військового середовища до цивільного часто супроводжується комунікативними конфліктами, зумовленими різницею у життєвому досвіді між тими, хто брав участь у бойових діях, і тими, хто не мав подібного досвіду. Саме через цю різницю виникають бар'єри взаєморозуміння, що ускладнюють процес адаптації. Отже, основні труднощі реінтеграції, за висновками авторів, пов'язані не лише з психологічними наслідками військової служби, а й із соціальними напруженнями у взаємодії ветерана з найближчим оточенням, включно з родиною, друзями та колегами [22, с.172].

У науковому дослідженні «Warring identities: identity conflict and the mental distress of American veterans of the wars in Iraq and Afghanistan» Сміт Р. (Smith R.) та Тру Г. (True G.) [61] аналізують процес реінтеграції ветеранів крізь призму конфлікту ідентичності та психологічного дистресу. Автори зазначають, що участь у збройному конфлікті змінює структуру військової ідентичності особи, а ці зміни надалі впливають на психоемоційний стан ветеранів. Дослідники також наголошують на неготовності громади, родини та друзів до повернення військових у цивільне середовище, що посилює відчуження та ускладнює процес соціальної адаптації. Таким чином, найближче соціальне оточення та його спроможність забезпечити підтримку є одними з ключових чинників успішної реінтеграції.

Питання ідентичності у перехідний період від військової до цивільної ролі також розглянуто у науковій праці «“You're just chopped off at the end”: retired servicemen's identity work struggles in the military to civilian transition», авторами якої є Вільямс Р. (Williams R.), А. Колінсон (Collinson A.), Дж. Хокец (Hockey J.) та А. Іванс (Evans A.) [65]. У цьому дослідженні вчені звертають увагу на складність переосмислення себе після завершення військової служби та на кризу ідентичності, яка виникає внаслідок втрати звичного статусу, соціальних ролей і групової підтримки. Особливий наголос робиться на ролі громади, яка в

більшості випадків виявляється неготовою до прийняття ветеранів та не забезпечує належних умов підтримки, що істотно ускладнює їхню реінтеграцію.

У праці «Being a female veteran: a grounded theory of coping with transitions» Буркхарт Л. (Burkhart L.) та Хоган Н. (Hogan N.) [63] процес реінтеграції розглядається крізь гендерну призму, що дає змогу виокремити специфіку адаптації жінок-військовослужбовиць до мирного життя. Науковці визначають практичні інструменти підтримки, які допомагають жінкам-ветеранкам упоратися з наслідками служби, та проводять класифікацію стресових чинників, що виникають під час повернення до цивільного середовища. Дослідження доводить, що реінтеграційні процеси мають гендерні відмінності, а отже, моделі соціальної допомоги мають формуватися диференційовано – окремо для жінок і чоловіків. Не менш важливим є внесок Г. Маїко (Maiocco G.) та М. Сміт (Smith M.), представлений у науковій праці «The experience of women veterans coming back from war» [63]. Автори окреслюють специфічні проблеми, з якими стикаються військовослужбовиці, повертаючись до мирного життя. До кола визначених труднощів належать аспекти, пов'язані з фізичним станом, психологічним благополуччям, культурною адаптацією, соціальними ролями та духовним відновленням. Акцент зроблено на тому, що емоційні переживання, пов'язані з поверненням до цивільного життя, суттєво впливають на характер і тривалість процесу реінтеграції [21].

У статті 16 Закону України «Про соціальні послуги» [42] поняття реінтеграції визначається як соціальна послуга, що передбачає скоординовану роботу фахівців, спрямовану на постійну або систематичну комплексну підтримку особи. У Конвенції про права осіб з інвалідністю (ст. 16) [23] додатково підкреслюється, що реінтеграційні заходи мають здійснюватися в умовах, які зміцнюють фізичне й психічне здоров'я, підвищують рівень добробуту, самоповаги, гідності та незалежності людини, а також враховують її вікові та гендерні особливості.

В Указі Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» наголошується, що важливим чинником успішної реінтеграції є створення

мотиваційних умов для особистості. Попри широке використання терміну «реінтеграція» у нормативних документах і суспільному дискурсі, його зміст здебільшого трактується поверхово або відповідно до індивідуального бачення автора, без належного теоретико-методологічного осмислення.

Більш розгорнуте тлумачення поняття «реінтеграція» подано в «Енциклопедії для фахівців соціальної сфери» (2012). У цьому джерелі реінтеграція визначається як процес повернення індивіда до суспільного життя у статусі активного та самостійного його учасника. Такий процес охоплює відновлення втрачених соціальних зв'язків, нормалізацію емоційного стану, відтворення психосоціальних функцій та здатності до взаємодії. Етимологічно термін походить від латинських слів «re» (повторна або зворотна дія) та «integratio» (відновлення, поновлення). Забезпечення ефективної реінтеграції передбачає створення організаційних, соціальних та психологічних умов, які дають змогу людині відновити повноцінне функціонування в соціумі [11, с. 171].

У контексті ветеранів та учасників бойових дій (УБД) поняття реінтеграції набуває спеціалізованого змісту. У доповіді Генерального секретаря ООН Кофі Аннана від 24.05.2005 р. зазначено, що реінтеграція – це процес, у ході якого екс-комбатанти повертаються до цивільного статусу, набувають економічної самостійності, отримують можливість працевлаштування та стабільного доходу. Цей процес є соціально-економічним і тривалим у часі, а його реалізація зосереджена переважно на локальному рівні у громадах [1, с. 31].

Окремі дослідники трактують реінтеграцію ветеранів також як повернення до виконання соціальних ролей – професійних, сімейних, громадських, що було перервано внаслідок мобілізації чи участі у бойових діях. У вітчизняному контексті це може означати як демобілізацію та завершення військової служби [43], так і повернення військовослужбовців та працівників МВС до місця постійної дислокації після виконання бойових або службових завдань у межах АТО/ООС.

При цьому ключовою ідеєю сучасного розуміння реінтеграції є те, що її метою не є повернення ветерана до стану, в якому він перебував до війни. УБД

здобуває досвід, який істотно трансформує його світогляд, психічний стан та поведінкову модель. Завдання реінтеграційних програм полягає у формуванні здатності жити з набутим бойовим досвідом, справлятися з можливими наслідками травми та воєнного стресу, відновлювати цілісність особистості у мирному середовищі. У цьому контексті реінтеграція розглядається як повторна соціальна та професійна інтеграція, що включає психологічну адаптацію, соціально-економічне залучення, підтримку з боку громади та державних структур [1, с. 31].

Коленіченко Т.І. вважає, що «реінтеграції» це процес формування у ветерана нових соціальних цінностей, переконань, норм, які мають свідомо реалізовуватися в різних умовах і на різних рівнях. Основна мета цього процесу – навчити УБД новому способу життя, який враховує набутий раніше досвід

Узагальнення та критичний аналіз теоретичних підходів до трактування поняття «реінтеграція» дає підстави стверджувати, що дослідники інтерпретують його крізь кілька основних змістових вимірів. Зокрема, реінтеграція розглядається як: відновлення або налагодження соціальних зв'язків; формування довірливих взаємин у родинному колі та з найближчим оточенням; досягнення особистого благополуччя та психоемоційної стабільності; готовність громади до прийняття ветеранів і створення умов для їх повернення; подолання конфлікту ідентичності, станів психологічного дистресу та наслідків травматичного досвіду; виконання соціальних, професійних і персональних ролей; повернення до трудової діяльності та економічної активності.

Реінтеграція ветеранів – це не одноразова подія, а багатовимірний, комплексний і тривалий процес, спрямований на відновлення їхнього функціонування як повноправних членів суспільства, із урахуванням травматичного досвіду війни, зміненої ідентичності та потреби у соціально-психологічній, професійній й економічній підтримці.

В свою чергу Захаріна Т.І вважає, що «соціальна реінтеграція» - це процес і результат системної діяльності суб'єктів, що забезпечують повернення ветерана російсько-української війни в умови невоєнного соціуму, створюючи для нього

оптимальні умови реалізації соціальних і культурних потреб життєдіяльності з урахуванням наявного особистісного соціального досвіду ветерана, орієнтації на особистісні зміни та самовдосконалення [14].

Одним із ключових чинників соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни є їхнє повернення в сімейне середовище. Родина може виконувати як підтримувальну, так і дестабілізуючу функцію в процесі повернення військовослужбовця до мирного життя. У випадку, коли близьке оточення не готове до змін особистості ветерана, зумовлених набутим бойовим досвідом, трансформацією цінностей, світоглядних позицій і моделей поведінки, це може спричинити виникнення внутрішньо-сімейних конфліктів, що негативно впливатимуть на процес його соціальної адаптації. Якщо ж після демобілізації очікування членів родини не узгоджуються з реальними можливостями та психоемоційним станом ветерана, зростає ризик дезінтеграції його як суб'єкта сімейних і суспільних відносин.

1.2. Моделі та методи реінтеграції військовослужбовців: аналіз зарубіжного досвіду

Міжнародна практика держав, які зазнали воєнних конфліктів, демонструє ключову роль забезпечення ветеранів можливостями працевлаштування та соціального супроводу. Програми професійної перекваліфікації та зайнятості виступають важливою передумовою успішної адаптації колишніх військовослужбовців, що, у свою чергу, позитивно впливає на суспільну стабільність і соціально-економічний розвиток держави.

Повернення військових до цивільного середовища є багатовимірним і тривалим процесом, який вимагає комплексного підходу. Ефективна реінтеграція передбачає взаємодію державних інституцій, бізнес-середовища та громадського сектору. Країни, що пережили збройні конфлікти або тривалі періоди воєнної

апруги, накопичили значний досвід у формуванні результативних моделей підтримки ветеранів, які можуть слугувати орієнтиром для України.

США володіють значним досвідом у сфері реінтеграції ветеранів, сформованим протягом багатьох десятиліть участі країни у збройних конфліктах. У США функціонує розгалужена система підтримки ветеранів, що охоплює соціальні, економічні, медичні та психологічні напрями допомоги [20]. Ключову роль у її реалізації відіграє Міністерство у справах ветеранів США, у структурі якого діють кілька основних підрозділів: Адміністрація медичного забезпечення (Veterans Health Administration), Адміністрація з питань пільг і привілеїв (Veterans Benefits Administration) та Адміністрація національних кладовищ (National Cemetery Administration), що відповідає за організацію поховань і догляд за місцями спочинку військовослужбовців [24].

Федеральна підтримка ветеранів у США є основоположним елементом державної політики у сфері соціального забезпечення колишніх військовослужбовців. На загальнодержавному рівні функціонує розгалужена система програм та інституцій, спрямованих на медичний, соціальний, професійний і реабілітаційний супровід ветеранів. У країні діють спеціалізовані реабілітаційні та лікувальні центри, розташовані в Массачусетсі, Майамі, Ранчо Лос-Амігос у Каліфорнії, Тампі (штат Флорида), Лас-Вегасі, Міссісіпі, Нью-Джерсі, Род-Айленді та Техасі. Їхня діяльність зорієнтована на психологічну підтримку, фізичну реабілітацію, лікування поранень та тривале медичне спостереження.

Важливим інструментом післяслужбової підтримки є програма GI Bill, яка забезпечує ветеранам фінансову допомогу для здобуття вищої освіти, перекваліфікації або професійної підготовки. Паралельно функціонують програм підтримки освіти, кваліфікації та працевлаштування ветеранів: Transition Assistance Program (TAP), Veterans' Employment and Training Service (VETS), Veterans Educational Assistance Program (VEAP), Hiring Our Heroes. Координацію цих напрямів забезпечує Департамент у справах ветеранів США (Department of Veterans Affairs, VA), який відповідає за медичні послуги,

соціальну підтримку, доступ до освіти, компенсації та пільги у зв'язку з інвалідністю чи пораненнями, отриманими під час служби. Така модель формує цілісну систему багаторівневої допомоги, орієнтовану на довгострокову реінтеграцію ветеранів у цивільне середовище, їхню соціальну стабільність та економічну самодостатність [17,20,24].

Ізраїль також демонструє високий рівень ефективності у сфері реінтеграції колишніх військовослужбовців, зосереджуючи увагу насамперед на здобутті професійної кваліфікації та подальшому працевлаштуванні. Значну роль у цьому відіграють програми «Atidim» та «Nahal Haredi», які забезпечують військовослужбовцям можливість отримати освіту та необхідні компетентності для побудови успішної кар'єри в цивільному секторі.

Вагомим інституційним елементом підтримки є діяльність організації "Aguda Le'maan Ha'Chayal" (Організація солдатської підтримки), що надає фінансову допомогу, житлові субсидії та інші ресурси для полегшення переходу ветеранів до мирного життя. Крім того, в Ізраїлі активно застосовуються цифрові інструменти, зокрема онлайн-платформи та соціальні мережі, для сприяння працевлаштуванню ветеранів, що забезпечує оперативність та результативність у пошуку роботи [17].

Після завершення Другої світової війни Німеччина сформувала комплексну систему державної підтримки ветеранів, яка зберігає ефективність і в сучасних умовах. Центральним елементом цієї моделі є професійна перепідготовка та сприяння працевлаштуванню осіб, що залишили військову службу. Важливу роль у цьому відіграють програми «Berufsförderungsdienst der Bundeswehr» (BFD), які забезпечують доступ до освітніх курсів, професійного консультування та допомоги у пошуку роботи [17].

Паралельно державна політика передбачає комплексне соціальне забезпечення ветеранів, включаючи пенсійні виплати, медичне обслуговування та підтримку осіб з інвалідністю. Значна ефективність цієї системи досягається завдяки синергії державного та приватного секторів: великі підприємства зобов'язані надавати ветеранам переваги під час працевлаштування та

професійної адаптації. Після війни країна зіткнулася з масштабними руйнуваннями, дефіцитом матеріальних ресурсів і ослабленням трудового потенціалу. За таких умов вирішальну роль відіграла міжнародна фінансова та технічна підтримка. Зокрема, «План Маршалла», ініційований США, став фундаментом економічної реконструкції. Серед його пріоритетів особливе місце посідало створення можливостей для професійної освіти й підвищення кваліфікації працівників, що сприяло відновленню інфраструктури та формуванню нової генерації фахівців [12, с. 47].

У Великій Британії питання підтримки ветеранів реалізується через розгалужену систему державних інституцій та спеціалізованих програм. Значну частину функцій у цій сфері виконує Управління у справах ветеранів (Veterans UK), що входить до структури Міністерства оборони (Ministry of Defence, MOD) [24]. Діяльність Veterans UK спрямована на забезпечення безоплатної підтримки колишніх військовослужбовців та членів їхніх сімей. Це охоплює роботу телефонної «лінії довіри», систему соціального забезпечення ветеранів, послуги з підтримки під час перехідного періоду (Defence Transition Services), а також компенсаційні виплати у разі поранення, загибелі або втрати працездатності.

Окремим напрямом державної політики є сприяння професійній адаптації ветеранів до умов цивільного життя. Зокрема, у країні реалізуються програми працевлаштування, навчання та післяслужбової підтримки. Показовим прикладом є програма Career Transition Partnership, яка забезпечує військовослужбовців, що припиняють службу, допомогою в пошуку роботи, здобутті освіти та розвитку професійної кар'єри [29, с.73].

У Канаді активно розвиваються програми соціальної інтеграції ветеранів, що передбачають доступ до медичних послуг, освітніх можливостей та житлової підтримки, спрямованих на їх успішну соціалізацію та включення в громадське життя [40, с. 106]. Одним із дієвих інструментів у цьому напрямі є програма Hire a Veteran, яка сприяє працевлаштуванню колишніх військовослужбовців, допомагаючи їм адаптуватися до цивільного середовища та реалізувати свій професійний потенціал у нових сферах діяльності. [31].

Порівняльний аналіз моделей реінтеграції військовослужбовців розглянутих вище країн наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

**Порівняльні моделі соціальної підтримки ветеранів у США,
Великобританії, Канаді, Німеччині та Ізраїлю**

Країна	Основні програми	Особливий фокус	Програми реінтеграції
США	Медичне обслуговування, психологічна підтримка, житлова та фінансова допомога, працевлаштування	Програми для ветеранів з ПТСР, групова та індивідуальна терапія	Transition Assistance Program (TAP), Veterans' Employment and Training Service (VETS), Veterans Educational Assistance Program (VEAP), Hiring Our Heroes.
Великобританія	Психологічна підтримка, соціальна адаптація, допомога в працевлаштуванні, юридичні консультації	Програми для ветеранів з ПТСР, групова терапія, кар'єрне консультування	Центри підтримки для консультацій щодо кар'єри та навчальних можливостей
Канада	Реабілітація, психологічна допомога, економічна підтримка, програми для сімей ветеранів	Програми для сімей ветеранів, соціальна інтеграція через "Veterans Transition Program"	Програма переходу ветеранів (VTP) для розвитку навичок, необхідних для адаптації до мирного життя
Німеччина	Медична допомога, психологічна підтримка, допомога у працевлаштуванні, професійна підготовка	Підтримка ветеранів із психологічними травмами, соціальна адаптація, групова терапія	Програми соціальної адаптації та професійної реінтеграції в цивільне життя
Ізраїль	Психологічна підтримка, фінансова допомога, працевлаштування	Підтримка ветеранів із психологічними травмами, соціальна адаптація	Програми «Atidim», «Nahal Haredi»

Джерело: Удосконалено автором на основі: Кібальник Л., Кравченко О., Кушніренко Д. Міжнародні підходи до управління людськими ресурсами: адаптація для України у воєнний та повоєнний період. Економіка та суспільство. Випуск 66. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-10>; Попик Ю.В. Зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами війни. Інклюзія і суспільство, Випуск 3(8), 2024. С.104-110 DOI <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-3-14>

Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду дає підстави стверджувати, що ефективна реінтеграція ветеранів можлива лише за умови комплексного підходу, який поєднує інституційну підтримку, міжвідомчу координацію та індивідуально орієнтовані програми допомоги. Незалежно від рівня економічного розвитку країни, усі досліджені моделі характеризуються інтеграцією чотирьох ключових складових: медичної, психологічної, професійно-освітньої та соціально-економічної. Вони формують своєрідну «матрицю реінтеграції», яка забезпечує не лише повернення ветеранів до цивільного життя, але й їхню особистісну та професійну реалізацію.

Однією з визначальних тенденцій зарубіжного досвіду є поступовий перехід від пасивних форм соціального захисту до активних програм залучення ветеранів у суспільно корисну діяльність. У США та Канаді перевага надається саме активним методам – підтримці працевлаштування, перекваліфікації, розвитку підприємницьких ініціатив. Такий підхід базується на усвідомленні того, що фінансова допомога має поєднуватися з можливостями для самореалізації, що, у свою чергу, сприяє формуванню почуття гідності, впевненості та соціальної відповідальності ветеранів.

Досвід Німеччини підтверджує важливість тісного взаємозв'язку між державою, роботодавцями та освітніми закладами у процесі професійної реінтеграції військовослужбовців. Зокрема, завдяки програмі «Berufsförderungsdienst der Bundeswehr» створено ефективний механізм перепідготовки кадрів, що дозволяє ветеранам отримувати сучасні професійні компетентності, затребувані на ринку праці. Це свідчить про стратегічну орієнтацію політики на довготривалий результат – підвищення конкурентоспроможності ветеранів як активних учасників економічного життя.

В Ізраїлі ключовим чинником успішної реінтеграції є поєднання державних програм із широким залученням громадських організацій та благодійних фондів. Саме партнерство держави й громадського сектору дозволяє ефективно реалізовувати індивідуальні підходи до кожного ветерана, враховуючи його потреби, освітній рівень, стан здоров'я та соціальний статус. Використання

цифрових платформ для інформування, працевлаштування та комунікації ветеранів із роботодавцями забезпечує прозорість процесів і підвищує ефективність підтримки.

У Великій Британії, окрім державних інституцій, вагому роль відіграють волонтерські та неурядові структури, такі як Royal British Legion або SSAFA (Armed Forces Charity), які надають цільову допомогу у сфері психосоціальної підтримки, юридичних консультацій і кризового втручання. Важливо, що британська модель базується на принципі «довічного супроводу» ветеранів, тобто підтримка не обмежується періодом безпосереднього переходу від військової служби до цивільного життя, а продовжується доти, доки існує потреба.

Таким чином, міжнародна практика засвідчує, що найбільш результативними є моделі, у яких пріоритетними стають: цілісність підходу, довготривала підтримка, міжвідомча взаємодія та активна участь самого ветерана у процесі реінтеграції. Спільними рисами успішних систем є: наявність спеціалізованих державних органів або агентств із питань ветеранів; орієнтація на відновлення фізичного та психологічного здоров'я; створення умов для професійної освіти й працевлаштування; партнерство держави, бізнесу та громадського сектору; використання цифрових технологій для комунікації й моніторингу потреб ветеранів.

Для України, яка нині перебуває в умовах активної фази воєнних дій, особливо актуальним є врахування цього досвіду під час розроблення власної системи підтримки військовослужбовців, що повертаються до цивільного життя. Найбільш перспективними напрямками імплементації зарубіжних практик можуть стати створення національної програми професійної перепідготовки та працевлаштування ветеранів, запровадження електронної платформи обліку та підтримки ветеранів, а також зміцнення співпраці з громадськими об'єднаннями та міжнародними партнерами. Реалізація таких підходів сприятиме побудові ефективної моделі реінтеграції, орієнтованої на сталий розвиток суспільства та соціальну згуртованість у післявоєнний період.

1.3. Основні соціальні потреби ветеранів та фактори, що впливають на їхню адаптацію

Варто підкреслити, що перехід від військової служби до мирного способу життя є складним та багатоаспектним викликом, який супроводжується зміною усталених моделей поведінки, переорієнтацією професійних компетентностей, трансформацією соціальних установок та переглядом особистісних пріоритетів. Унаслідок цього у значної частини ветеранів формуються психологічні бар'єри, що зумовлюються стигматизацією, відчуттям нерозуміння власних потреб та труднощами у самовизначенні в нових умовах.

Найбільш характерними психологічними труднощами, з якими стикаються військовослужбовці під час ведення бойових дій, є прояви стресу та тривожних розладів. Значна частина військових зазнає емоційного виснаження, почуття безнадійності та хронічної втоми. Особи, які пережили тяжкі або травматичні події, нерідко схильні до замкнутості, уникають соціальних контактів і спілкування з оточенням. Серед основних проявів психічних травм слід відзначити порушення сну, підвищену тривожність і нестабільність емоційного стану. Учасники бойових дій належать до групи підвищеного ризику розвитку психогенних розладів, особливо у випадках тривалого перебування в умовах інтенсивних та небезпечних бойових операцій.

З огляду на це, основними компонентами соціальної підтримки ветеранів до цивільного середовища охоплюють такі складові: медична та психологічна підтримка, соціальна адаптація та відновлення міжособистісних зв'язків, професійна реінтеграція й працевлаштування, а також підтримка членів сімей ветеранів.

Медична та психологічна допомога. Після припинення військової служби колишні військовослужбовці стикаються з потребою проходження низки організаційних та психологічних процедур. На початковому етапі ключовим завданням для ветеранів є відновлення фізичного стану та психоемоційної рівноваги. Це включає проходження медичних оглядів, лікування, за потреби –

протезування, участь у програмах психологічної підтримки, а також забезпечення базових життєвих потреб. У цей період значна частина ветеранів здійснює переоцінку власного життєвого досвіду, визначає нові орієнтири та формує стратегії самореалізації в мирному середовищі [50]. Важливе місце у процесі адаптації займає повноцінна медична реабілітація, оскільки її вчасне проведення створює необхідні умови для подальшої соціальної інтеграції.

У суспільстві й досі зберігаються певні стереотипи щодо психічного стану ветеранів. Основними ризиками для цієї категорії осіб вважаються прояви посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та панічні атаки. Медико-психологічна реабілітація має на меті збереження психічного благополуччя колишніх військовослужбовців і передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на зменшення частоти та тяжкості наслідків бойових психічних травм, зокрема проявів ПТСР і тривалих патологічних змін у психоемоційному стані ветеранів.

Однією з ключових детермінант процесу особистісної реінтеграції ветеранів є мотиваційний компонент, який передбачає формування сприятливих умов для підтримання та розвитку внутрішньої готовності ветеранів до активної участі в соціально-економічному житті громади. Мотиваційна сфера формується під впливом низки чинників, серед яких особливе значення мають:

- забезпечення доступу до ринку праці та створення можливостей для професійного зростання й кар'єрного розвитку;
- гарантування житлової забезпеченості та доступу до базових соціальних послуг;
- стимулювання громадської активності та залучення ветеранів до суспільного життя місцевих спільнот;
- створення можливостей для здобуття освіти, підвищення кваліфікації та участі в культурному просторі;
- забезпечення системної психологічної підтримки з метою збереження психоемоційної рівноваги та формування механізмів стресостійкості. Реалізація зазначених умов сприяє підтриманню мотиваційного потенціалу ветеранів,

підвищує їхню готовність до соціальної взаємодії та інтеграції в економічні процеси громади, що, у свою чергу, виступає запорукою ефективності реінтеграційних заходів [13, с.159].

Соціальна адаптація та підтримка соціальних зв'язків. Після повернення з війни колишні військовослужбовці стикаються з трансформацією світогляду та системи цінностей, що є наслідком пережитого бойового досвіду. Їхнє сприйняття соціальної дійсності зазнає суттєвих змін, унаслідок чого вони часто відчують відчуження та нерозуміння з боку цивільного населення. Соціальне середовище, яке раніше сприймалося як звичне та безпечне, після участі у військових діях може викликати дискомфорт і психологічне напруження.

Процес соціальної адаптації ветеранів ускладнюється поширеними у суспільстві стереотипами щодо звернення по допомогу до фахівців – психологів, соціальних працівників чи юристів. Значна частина військових розглядає потребу у професійній підтримці як прояв слабкості, віддаючи перевагу самостійним спробам подолати наслідки бойового стресу. Така позиція призводить до внутрішньої ізоляції, накопичення психоемоційного напруження та ризику розвитку посттравматичних розладів.

Ефективність процесу соціальної реінтеграції безпосередньо залежить від суспільного ставлення до ветеранів. Ключовим чинником успішної адаптації є рівень соціальної справедливості та підтримки, які відчують колишні військові. Ветерани, що пройшли через воєнні випробування, очікують на визнання свого внеску, повагу до пережитого досвіду та реальну підтримку з боку держави й громади. Тільки за умови поєднання соціальної емпатії, правового захисту та психологічної допомоги можливо забезпечити їхнє повноцінне повернення до мирного життя.

Окрім психологічного аспекту, соціальна допомога охоплює практичні напрями адаптації, зокрема інформування про механізми соціального захисту, можливості отримання пільг і соціальних послуг, консультування з питань ведення сімейного бюджету та фінансового планування. Такі заходи сприяють

підвищенню фінансової грамотності ветеранів, розвитку навичок раціонального управління ресурсами та формуванню почуття впевненості у власних силах.

Таким чином, допомога у відновленні соціальних зв'язків має комплексний характер і передбачає поєднання психологічної, інформаційної та соціально-практичної підтримки, що забезпечує ефективне повернення ветеранів до повноцінного життя в громаді.

Професійна реінтеграція та працевлаштування. Професійна самореалізація є одним із ключових чинників успішної реінтеграції ветеранів у цивільне життя. Більшість учасників бойових дій – це люди молодого та середнього віку, які після завершення війни потребуватимуть стабільного працевлаштування для забезпечення себе та своїх родин. Водночас процес повернення до трудової діяльності є непростим, адже на нього впливають фізичні та психологічні обмеження, а також ставлення суспільства до ветеранів. Одним із важливих факторів є ступінь і характер отриманої інвалідності. Досвід участі у бойових діях суттєво впливає на можливості подальшої професійної адаптації. Наприклад, військовослужбовці, які виконували завдання у тилу, часто мали змогу застосовувати свою цивільну спеціальність, що полегшує повернення до роботи після демобілізації. Натомість ті, хто безпосередньо брав участь у бойових діях і зазнав поранень, стикаються з більшими труднощами під час працевлаштування. При цьому не всі ветерани зіштовхуються з фізичними обмеженнями – чимало з них мають психологічні наслідки, зокрема посттравматичний стресовий розлад. Проте за умови своєчасної психологічної підтримки та лікування навіть такі труднощі можуть бути подолані, що значно підвищує шанси ветеранів на успішну професійну інтеграцію.

Підтримка сімей ветеранів. Проблема соціальної адаптації ветеранів після повернення до цивільного життя є однією з найактуальніших у сучасних умовах. Особливу увагу в цьому контексті слід приділяти роботі з родинами ветеранів, адже саме сім'я є базовим середовищем соціальної підтримки, де формується психологічна стійкість і відбувається відновлення життєвих орієнтирів.

Робота з родинами ветеранів передбачає застосування традиційних методів сімейної терапії та психологічного консультування. Ці методи сприяють глибокому розумінню внутрішньосімейних процесів, допомагають ефективно вирішувати конфліктні ситуації, відновлювати емоційну рівновагу та покращувати комунікацію між членами родини. Завдяки цьому знижується рівень напруження, що виникає внаслідок змін, пов'язаних із поверненням ветерана до мирного життя.

Важливим елементом соціальної реінтеграції є залучення ветеранів та їхніх родин до громадського життя. Участь у спільних соціальних, культурних і волонтерських заходах сприяє розширенню соціальних зв'язків, формуванню почуття приналежності до громади та зниженню рівня соціальної ізоляції. Такі форми активності допомагають ветеранам поступово відновлювати свою соціальну ідентичність і зміцнювати психологічну стійкість.

Ключовою складовою процесу реінтеграції є відновлення та зміцнення соціальних зв'язків, зокрема сімейних і міжособистісних відносин. Ефективна підтримка передбачає проведення сімейного консультування та соціально-психологічного супроводу, які спрямовані на подолання явища соціальної ізоляції, властивого багатьом ветеранам. Важливим аспектом цієї роботи є залучення родини до процесу психологічної підготовки, що забезпечує стабілізацію емоційного стану ветерана та сприяє адаптації його близьких до нових умов спільного життя.

Одним із найефективніших інструментів підтримки виступають групові форми роботи з родинами ветеранів. Вони створюють безпечний простір для взаєморозуміння, обміну досвідом та спільного пошуку шляхів подолання труднощів. Такі підходи сприяють зниженню рівня емоційного напруження, підвищенню згуртованості родини та зміцненню її ролі як основного ресурсу соціальної підтримки ветерана.

Системна робота з родинами ветеранів має комплексний характер і поєднує психологічні, соціальні та консультативні методи впливу. Її ефективність визначається взаємодією фахівців із родиною, залученням до спільних

соціальних ініціатив та створенням умов для зміцнення сімейних відносин як основи успішної соціальної реінтеграції ветеранів.

Юридична підтримка та консультації. Потреба у правовій підтримці є однією з ключових для ветеранів у процесі переходу від військової служби до цивільного життя. Більшість з них не володіють достатніми юридичними знаннями та навичками для самостійного вирішення правових питань, що зумовлює необхідність залучення кваліфікованих фахівців у сфері права. Найчастіше ветерани потребують допомоги під час оформлення документів, пов'язаних із набуттям статусу учасника бойових дій, реалізацією права на пільги, отриманням виплат у зв'язку з інвалідністю, а також у веденні судових справ. Процес підготовки та оформлення юридичної документації, взаємодія з державними установами та отримання необхідних документів від органів влади є для більшості ветеранів складними і потребують професійного супроводу.

Наявна практика надання юридичної допомоги, що здебільшого обмежується одноразовими консультаціями, не забезпечує ефективного розв'язання проблем. Отже, виникає потреба у впровадженні системи безоплатного комплексного юридичного супроводу ветеранів як під час проходження військової служби, так і після їхньої демобілізації.

Військовослужбовці становлять окрему соціальну групу, яка потребує специфічного та всебічного підходу до надання соціальної підтримки. Їхні потреби охоплюють широкий спектр послуг – від психологічної допомоги до сприяння соціально-економічній адаптації, що зумовлює необхідність комплексного поєднання різних методів і форм соціальної роботи.

Ефективність реінтеграції ветеранів залежить від індивідуального підходу до кожного отримувача послуг, з урахуванням таких чинників, як бойовий досвід, рівень психоемоційної травматизації, гендерні особливості та умови сімейного життя. Таким чином, результативна реінтеграція ветеранів можлива лише за умови реалізації інтегрованого підходу, який поєднує особистісні, соціальні й інституційні чинники, створюючи передумови для їх повноцінного функціонування в суспільстві.

Варто зазначити, що ефективна система реінтеграції ветеранів передбачає не лише надання матеріальної чи психологічної допомоги, а й створення умов для їхньої повної соціальної самореалізації. У сучасних підходах дедалі більшого значення набуває концепція «активної реінтеграції», що ґрунтується на принципах партнерства, участі та самозарадності. Такий підхід передбачає залучення ветеранів до процесу ухвалення рішень, планування заходів і розроблення програм, спрямованих на задоволення їхніх потреб. Ветерани розглядаються не як пасивні отримувачі допомоги, а як активні учасники суспільного життя, здатні робити вагомий внесок у розвиток своїх громад і держави загалом.

Важливу роль у процесі реінтеграції відіграє розвиток мережі громадських об'єднань ветеранів, волонтерських ініціатив та недержавних організацій. Саме вони часто стають посередниками між державними інституціями та самими ветеранами, сприяючи ефективнішому розв'язанню їхніх проблем. Громадські організації можуть не лише забезпечувати консультативну й психологічну підтримку, а й виступати суб'єктами соціального підприємництва, створюючи робочі місця для колишніх військових і залучаючи їх до реалізації соціально значущих проектів.

Крім того, перспективним напрямом розвитку системи соціальної підтримки є впровадження цифрових сервісів і платформ для ветеранів. Використання сучасних інформаційних технологій сприяє підвищенню доступності послуг, забезпечує оперативний обмін інформацією, спрощує процес подання документів та отримання державних виплат. Такі рішення, як електронний кабінет ветерана, онлайн-консультації з фахівцями, дистанційні освітні курси або цифрові центри кар'єри, дозволяють мінімізувати бюрократичні бар'єри та розширити можливості для саморозвитку колишніх військовослужбовців.

Не менш важливою складовою успішної реінтеграції є формування позитивного суспільного образу ветерана. Засоби масової інформації, система освіти та культурні ініціативи мають сприяти популяризації прикладів успішної

адаптації, професійної реалізації й громадської активності військовослужбовців. У цьому контексті особливого значення набуває виховання у суспільстві поваги до ветеранів, усвідомлення цінності їхнього досвіду та ролі у захисті держави. Подолання стереотипів і зменшення соціальної дистанції між цивільними та військовими є ключовими чинниками, які визначають ефективність процесу повернення ветеранів до мирного життя [51].

Державна політика підтримки ветеранів має базуватися на принципах системності, комплексності та міжвідомчої координації. Це передбачає інтеграцію зусиль органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських інституцій, медичних і освітніх закладів. Важливим кроком є створення єдиного координаційного механізму, який би забезпечував узгодженість дій усіх суб'єктів, що беруть участь у наданні допомоги ветеранам. Такий підхід дозволить уникнути дублювання функцій, підвищити ефективність використання ресурсів і гарантувати індивідуальний підхід до кожного ветерана.

З урахуванням міжнародного досвіду доцільно запровадити державні програми менторства, коли досвідчені ветерани допомагають новоприбулим у процесі адаптації до цивільного життя, а також програми соціального підприємництва, спрямовані на підтримку бізнес-ініціатив, започаткованих колишніми військовослужбовцями. Підтримка таких ініціатив може здійснюватися у формі пільгового кредитування, податкових стимулів або грантів, що дозволить ветеранам реалізувати власний потенціал і створювати додаткові робочі місця.

Процес соціальної підтримки та реінтеграції ветеранів вимагає системного підходу, який охоплює не лише психологічні та медичні аспекти, але й економічні, правові, освітні та культурні. Комплексна модель реінтеграції має забезпечити ветеранам умови для гідного життя, самореалізації та активної участі у розвитку суспільства. Саме такий підхід відповідає сучасним європейським стандартам соціальної політики й сприяє формуванню в Україні справді інклюзивного суспільства, де кожен ветеран відчуватиме підтримку, повагу й можливість бути корисним для своєї держави.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВETERANІВ В УКРАЇНІ

2.1. Державна політика реінтеграції ветеранів війни в Україні

Ветеранська політика являє собою цілісну систему заходів, спрямованих на формування сприятливих умов та створення можливостей для успішної реінтеграції ветеранів у суспільне життя. В Україні реалізація такої політики відбувається за участю всіх трьох гілок державної влади, проте її системність та узгодженість поки що залишаються недостатніми. Законодавча влада забезпечує нормативно-правове підґрунтя для функціонування програм підтримки та надання пільг ветеранам, судова гілка влади гарантує дотримання їхніх прав, тоді як виконавча відповідає за практичну реалізацію визначених заходів. Центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ) виступають основними координаторами процесів, пов'язаних із реінтеграцією ветеранів. На них покладено завдання розроблення методологічних засад, організаційного забезпечення та контролю за виконанням відповідних програм. Таким чином, роль центральних органів державної влади полягає у нормативному, методологічному та координаційному супроводі всіх етапів процесу соціальної реінтеграції ветеранів.

Центральне та координуюче місце серед ЦОВВ у процесі реінтеграції ветеранів посідає Міністерство у справах ветеранів України [36]. Саме цей орган державної влади відповідає за формування та реалізацію державної ветеранської політики шляхом розроблення нормативно-правових актів, узгодження дій між різними відомствами, органами виконавчої влади та підпорядкованими їм структурами (рис.2.1.). Міністерство впроваджує комплекс заходів, спрямованих на забезпечення психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації ветеранів, підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці та підтримку у працевлаштуванні.

Рис. 2.1. Центральні органи виконавчої влади: їхня роль та функції в реінтеграційному процесі

Джерело: Український ветеранський фонд. Роль держави у соціальній реінтеграції ветераток і ветеранів. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rol-derzhavy-u-sotsialniyreintehratsii-veteraniv-i-veteranok.pdf>

Звільнення з військової служби є перехідною ланкою між військовим і цивільним середовищем, що визначає початок процесу реінтеграції. Цей етап має особливе значення, адже саме тут формується основа для подальшої адаптації шляхом надання інформаційної, правової та матеріальної підтримки.

Доступ до державних пільг і соціальних послуг можливий після набуття статусу учасника бойових дій (УБД), що відкриває можливість отримання відповідної допомоги. Водночас процедура оформлення цього статусу може бути складною та потребує юридичного супроводу. Для надання роз'яснень та консультацій у Міністерстві оборони України функціонує гаряча лінія «1512», що надає допомогу військовослужбовцям. Під час звільнення надається одноразова грошова допомога (ОГД), розмір якої визначається відповідно до тривалості служби та причин звільнення [45].

Пільги у сфері охорони здоров'я спрямовані на відновлення фізичного та психічного стану ветеранів і ветеранок та охоплюють такі напрями, як психологічна і фізична реабілітація, протезування, санаторно-курортне лікування та безоплатне забезпечення медикаментами. Реалізація цих пільг ґрунтується на положеннях низки нормативно-правових актів і здійснюється різними державними структурами в межах системи центральних органів виконавчої влади [10].

Психологічна підтримка є важливою складовою реінтеграційного процесу. Вона забезпечується у межах компетенції МОЗ у співпраці з Мінвет, яке ініціювало створення Реєстру суб'єктів психологічної допомоги [33]. В Україні функціонує державна програма психологічної реабілітації, проте її діяльність обмежується здебільшого відшкодуванням витрат на послуги психолога, якого самостійно мають обирати та залучати військовослужбовець і члени його родини [19].

Мінсоцполітики виконує ключову функцію у сфері протезування, ортезування та соціального супроводу ветеранів [37]. У межах міжвідомчої взаємодії з іншими ЦОВВ, державними й недержавними структурами, воно

здійснює допомогу військовослужбовцям і їхнім сім'ям, а також розробляє програми соціальної адаптації ветеранів.

Наступною складовою є професійно-освітня адаптація, тісно пов'язана з психологічним станом ветеранів і рівнем їх соціальної інтеграції. Її основним елементом є перекваліфікація – здобуття нової освіти чи професійних навичок, що підвищують шанси на успішне працевлаштування. Центральну роль у реалізації цієї політики виконує МОН, яке створює умови для навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовки ветеранів. Частина функцій покладена на Державну службу зайнятості, яка через систему освітніх ваучерів забезпечує можливість здобуття робітничих професій, фахової підготовки, спеціалізації чи ступеня бакалавра або магістра, а також підвищення кваліфікації.

Результатом професійної перепідготовки має стати повна трудова інтеграція ветеранів. Цей етап є вирішальним у забезпеченні економічної стабільності та фінансової незалежності колишніх військовослужбовців, завершуючи процес їх повернення до цивільного життя [56].

Держава має виступати ключовим суб'єктом, відповідальним за формування та реалізацію політики щодо задоволення потреб ветеранів і надання їм необхідних послуг. Проте система реінтеграції ветеранів в Україні має низку глибинних проблем, які знижують її результативність і не повною мірою узгоджуються з міжнародними підходами до підтримки колишніх військовослужбовців. Основною перешкодою виступає слабка координація між різними державними інституціями, що спричиняє дублювання функцій, накладання програм та ускладнює доступ ветеранів до необхідних послуг і допомоги [19]. Крім того, відсутня системна програма моніторингу, яка б дозволяла оцінювати ефективність реалізації українських ініціатив у сфері реінтеграції ветеранів. Також, значна частина військовослужбовців стикається з труднощами у доступі до необхідних послуг. Надмірна бюрократизація процедур, упереджене ставлення суспільства (стигматизація) та недостатній рівень інформованості щодо наявних можливостей спричиняють відчуття соціальної відчуженості та непотрібності у державі, яку вони захищали.

До найважливіших завдань входить необхідність більш глибокого розуміння проблем ветеранів на місцевому рівні та створення комплексного центру, де всі проблеми можна було б вирішувати централізовано. Перехід від військового до цивільного життя є непростим та характеризується недостатньою підготовленістю та доступністю для ветеранів для їх безперешкодної інтеграції. Важливим напрямом є розвиток партнерства між державними структурами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та міжнародними інституціями. Такий підхід сприяє створенню цілісної системи підтримки, яка враховує як державні пріоритети, так і потреби самих ветеранів. Громадські об'єднання відіграють ключову роль у формуванні політики «знизу вгору», оскільки вони безпосередньо працюють із цільовою аудиторією, мають глибоке розуміння її проблем та можуть оперативно реагувати на потреби. Співпраця держави з ветеранськими організаціями дозволяє розробляти більш адресні програми підтримки, а також сприяє прозорості процесів і підвищенню довіри між ветеранами та владою.

Водночас гостро відчувається нестача інфраструктури соціальної адаптації, зокрема сучасних ветеранських хабів і центрів, які б забезпечували комплексну психологічну, професійну та освітню допомогу.

До непорозуміння та стигматизації в міжособистісному спілкуванні, а також браку мотивації долучатися до процесів реінтеграції додається і недосконалість законодавства. Усі ці недоліки разом уповільнюють процес повернення ветеранів до повноцінного життя у суспільстві, особливо за умов економічної невизначеності та обмежених бюджетних можливостей держави. Консолідація зусиль в рамках єдиної організації значно підвищила б ефективність вирішення цих багатогранних завдань [53].

Не менш важливим є впровадження сучасних цифрових рішень у систему надання послуг ветеранам. Електронні сервіси, мобільні додатки та онлайн-платформи для отримання інформації про пільги, освітні програми, вакансії чи медичну допомогу здатні значно спростити доступ ветеранів до послуг і мінімізувати бюрократичні перешкоди. Оцифрування державних послуг також

забезпечує прозорість процесів, підвищує рівень контролю за їх якістю та створює зручний механізм зворотного зв'язку між державними органами та ветеранами.

Особливе місце у системі державної політики займає питання економічної підтримки ветеранів. Забезпечення можливостей для відкриття власної справи, надання пільгових кредитів та грантів на розвиток малого бізнесу є дієвими інструментами їх економічної інтеграції. Розвиток ветеранського підприємництва сприяє не лише самозайнятості, а й створенню робочих місць для інших ветеранів, що має мультиплікативний соціально-економічний ефект. Важливим завданням держави є формування сприятливого середовища для таких ініціатив шляхом спрощення процедур, запровадження податкових стимулів та залучення приватного сектору до реалізації програм корпоративної соціальної відповідальності.

Додаткової уваги потребує питання моніторингу результативності державних програм. Сучасна система обліку ветеранів залишається фрагментарною та не дає змоги відстежити повний життєвий цикл військовослужбовця після демобілізації. Створення єдиного електронного реєстру ветеранів із доступом до соціальних, медичних і професійних даних дозволило б оптимізувати процеси прийняття рішень і запровадити індивідуальні програми підтримки. Це також сприяло б підвищенню адресності державної допомоги та усуненню дублювання між відомствами.

Окрім того, важливо зміцнювати кадровий потенціал державних і муніципальних структур, які працюють із ветеранами. Працівники соціальної сфери мають володіти спеціальними знаннями у сфері травматерапії, військової психології та кризового консультування. Доцільним є впровадження навчальних курсів і підготовки фахівців з ветеранської політики у вищих навчальних закладах, що створить професійне середовище для формування стійкої системи підтримки.

Державна політика реінтеграції ветеранів війни в Україні перебуває на етапі активного становлення. Незважаючи на наявні проблеми, поступова

інституціоналізація системи, розвиток міжвідомчої взаємодії та цифровізація процесів створюють підґрунтя для побудови сучасної, ефективної та людиноцентричної моделі підтримки ветеранів. Її подальше вдосконалення має ґрунтуватися на принципах системності, партнерства, інклюзивності та соціальної справедливості.

2.2. Сучасний стан соціального забезпечення та правового статусу ветеранів війни в Україні

У 2022 році, після початку повномасштабного вторгнення росії до України, статус УБД було надано 12 871 особі. У 2023 році його отримали 324 018 осіб, у 2024 році – 267 263 особи, а за дев'ять місяців 2025 року – 165 933 особи. Для порівняння, до 2022 року статус УБД мали 556 467 громадян України. Таким чином, станом на вересень 2025 року в Єдиному державному реєстрі ветеранів війни зареєстровано 1 326 552 особи, яким надано статус УБД [6].

У зв'язку з триваючими бойовими діями на сході України кількість ветеранів постійно зростає, тому питання їхньої соціальної адаптації залишатиметься актуальним не лише до моменту повернення останнього військовослужбовця, а й упродовж багатьох років після завершення війни. Наслідки пережитих подій можуть впливати на життя ветеранів тривалий час, зумовлюючи потребу у комплексній підтримці. Вирішення цієї проблеми потребує узгоджених дій державних органів, органів місцевого самоврядування, волонтерських і благодійних організацій, а також активної участі суспільства в цілому.

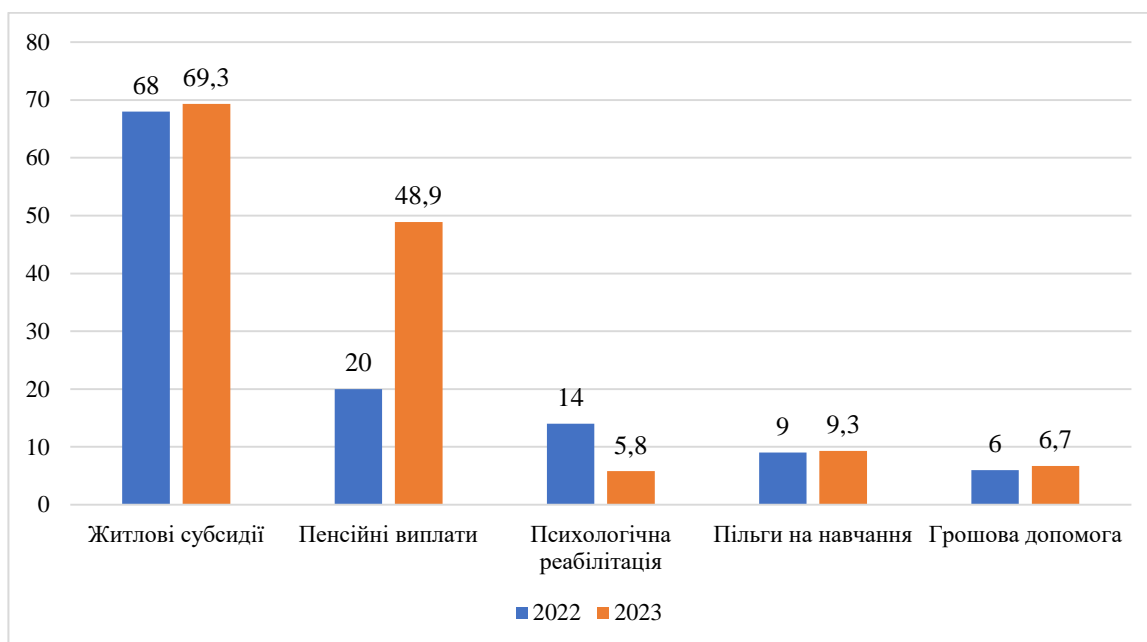
Повномасштабна агресія росії проти України значно збільшила кількість УБД, що, у свою чергу, розширило коло потреб ветеранів і посилило проблеми, пов'язані з їх належним забезпеченням. Щорічні опитування ветеранів показали, що серед ветеранів російсько-української війни існують актуальні проблеми, певне невдоволення та значна потреба у належному забезпеченні соціальними послугами.

Дані Соціологічної групи «Рейтинг» показують тенденцію до зростання критичних оцінок щодо виконання державою своїх обов'язків перед ветеранами. Так, якщо у серпні 2022 року 69% респондентів вважали, що держава дотримується своїх зобов'язань, то вже у січні 2023 року цей показник знизився до 53% [8].

Більшість учасників зазначили, що держава загалом визначила систему пільг для ветеранів, проте їх реальне отримання часто ускладнене та залишається недоступним для багатьох. Крім того, опитані висловили невдоволення якістю реалізації пільг. Серед основних проблем вони зазначили складність процедур оформлення, надмірну бюрократичність, відсутність чіткої інформації про належні їм пільги та недостатню цифровізацію документообігу. У зв'язку з цим ветерани пропонують запровадити у центрах надання адміністративних послуг (ЦНАП) окрему посаду фахівця, який би займався виключно питаннями оформлення пільг для ветеранів. На їхню думку, таку функцію доцільно доручити військовому юристу [10].

Результати опитування свідчать [10,38], що серед ветеранів, які наразі не проходять службу в силах оборони України, найбільш затребуваною є матеріальна підтримка – її потребу висловили 50,2% опитаних. Також значна частка респондентів відзначила потребу у медичній допомозі – 18,2%, тоді як інформаційна підтримка залишається актуальною для 8,9% опитаних. Меншою мірою ветерани потребують психологічної допомоги (7,1%) та юридичної підтримки (4,9%). Загалом результати вказують на переорієнтацію потреб ветеранів із психологічної та інформаційної сфер (що домінували у 2022 році) на більш практичні та матеріальні аспекти соціальної підтримки, що, ймовірно, пов'язано з поглибленням соціально-економічних наслідків війни. (Дод. А). У перспективі, за результатами опитування, респонденти відзначили потребу в підтримці за такими напрямками: покращення стану здоров'я (58%), забезпечення житлом (48,8%), працевлаштування (34,1%), здобуття нових знань і освіти (30,2%), інвестування у власну підприємницьку діяльність (26,3%), допомога сім'ї (23,3%) та соціальна реінтеграція (11,3%).

Порівняльний аналіз результатів опитувань 2022 та 2023 років (рис. 2.2) показує зміни у структурі використання пільг ветеранами та членами їхніх родин.

Рис.2.2. Пільги, якими користуються ветерани та члени їх сімей

Джерело: побудовано автором на основі:

Дослідження про ветеранську реінтеграцію. програма реінтеграції ветеранів.

Аналітичний звіт 2024. <https://veteran-reintegration.in.ua/wp-content/uploads/2024/09/irex-vets-needs-assessment-2024-ukr-1.pdf>

Портрет ветерана російсько-української війни 2014 - 2022 рр. липень – серпень 2022 рр. https://veteranfund.com.ua/analitics/portret_veterana/

Як видно з рисунка, найбільш поширеною формою державної підтримки залишаються житлові субсидії, якими користуються 68% респондентів у 2022 році та 69,3% у 2023 році [39].

Водночас помітно зросла частка ветеранів, які отримують пенсійні виплати – з 20% у 2022 році до 48,9% у 2023 році, що може бути пов'язано з переглядом законодавчих механізмів соціального забезпечення. Натомість частка осіб, які отримують психологічну реабілітацію, зменшилася з 14% до 5,8%, що свідчить про недостатню ефективність або доступність таких послуг. Інші види підтримки – пільги на навчання (9–9,3%) та грошова допомога (6–6,7%) – залишаються на

стабільному рівні, не зазнавши істотних змін. Отже, простежується тенденція зростання значення матеріальних видів допомоги (пенсій, субсидій) при одночасному зниженні уваги до психологічної підтримки, що потребує корекції державної політики у сфері соціального захисту ветеранів.

Так, результати опитування показали, що найбільше нарікань серед ветеранів на медичне обслуговування – 48,9%, грошову допомогу – 25,8%, пенсію – 24% та психологічну реабілітацію – 20,4% [10]. На думку ветеранів, унаслідок воєнних дій та збільшення фінансування медичних закладів для військовослужбовців, рівень послуг у шпиталях для ветеранів є вищим, ніж у цивільних лікарнях. Водночас серед ключових проблем залишається нестача кваліфікованих фахівців у сфері психологічної та психіатричної допомоги. Окрім цього, ветерани звертають увагу на недостатній рівень пільг і можливостей для якісного протезування, особливо враховуючи, що значна частина осіб, які потребують протезів – це молодь.

Відповідно до положень чинного Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, держава гарантує колишнім військовослужбовцям широкий спектр медичних послуг. До основних видів допомоги належать: першочергове безоплатне зубопротезування, забезпечення необхідними ліками, надання санаторно-курортного лікування, а також отримання протезів, протезно-ортопедичних виробів і допоміжних засобів реабілітації. Такий комплекс заходів покликаний забезпечити повноцінну медичну та соціальну підтримку ветеранів, сприяти їх фізичному відновленню та інтеграції у суспільство ”[47].

Однак реалізація законодавчих гарантій у практичній площині залишається складним завданням. Ветерани часто стикаються з труднощами під час доступу до безоплатних ліків, оскільки ними можна скористатися лише в обмеженій кількості аптек, які мають укладені договори з Національною службою здоров’я України (НСЗУ). Крім того, програма безоплатного лікарського забезпечення поширюється лише на перелік захворювань, визначений постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 року № 1303. У цьому списку відсутні

поширені серед ветеранів хвороби, зокрема ПТСР, постконтузійний синдром та акубаротравми, які є типовими наслідками бойових дій. Таким чином, значна частина ветеранів залишається поза межами системи державного медичного забезпечення.

Особливо гостро ця проблема проявляється у сільській місцевості, де кількість аптек, що співпрацюють із НСЗУ, є мінімальною або взагалі відсутньою. За даними Міністерства охорони здоров'я, у 2024 році понад 40 % ветеранів, які мешкають у сільській місцевості, повідомили про труднощі з отриманням безоплатних медикаментів. Це свідчить про територіальну нерівність у доступі до медичних послуг та потребу в розширенні мережі аптек-партнерів.

Не менш складною є ситуація із санаторно-курортним лікуванням ветеранів. Система фінансування таких послуг залишається розпорошеною між трьома державними відомствами – Міністерством оборони, Мінвет та Мінсоцполітики. Відсутність єдиного механізму управління створює плутанину серед отримувачів допомоги, ускладнює процес подачі документів і подовжує строки отримання путівок. Бюрократичні бар'єри призводять до того, що частина ветеранів узагалі не звертається за відповідними пільгами. Ситуацію погіршує і те, що відповідно до Закону України “Про Державний бюджет на 2025 рік” [44], фінансування програм санаторно-курортного оздоровлення тимчасово призупинене. Це означає, що тисячі ветеранів фактично позбавлені можливості на реабілітацію, яку держава гарантує їм законодавчо.

Проблемним залишається і питання протезування та забезпечення технічними засобами реабілітації. У попередні роки відповідні бюджетні програми неодноразово виконувалися з недофінансуванням – у середньому лише на 60–70 % від запланованих обсягів. Водночас запит на такі послуги стрімко зростає: лише за перше півріччя 2024 року понад 14 000 ветеранів звернулися по протезно-ортопедичну допомогу, що на 35 % більше, ніж роком раніше. Це свідчить про невідповідність між наявними ресурсами та реальними потребами.

Однією з ключових проблем, що постають перед сучасними ветеранами після завершення військової служби, є реалізація себе у професійній сфері. Важливим елементом їхньої адаптації до мирного життя стає підвищення професійної кваліфікації, опанування нової спеціальності або започаткування власного бізнесу.

Результати соціологічного опитування показують (Дод.Б), що понад половина військовослужбовців (51,3%) після Перемоги планують повернутися до попередньої професійної діяльності або продовжити навчання. Водночас 16,6% респондентів не мають таких планів. 63,6 % хотіли б зайнятися власною справою, водночас 15,1% ветеранів заявили, що не мають наміру відкривати власну справу, а ще 15,1% віддають перевагу роботі за наймом. Серед опитаних також є 6,2% осіб, які вже займаються підприємницькою діяльністю.

Аналіз динаміки надання послуг Державною службою зайнятості УБД свідчить про поступові зміни у структурі їхньої професійної адаптації та реінтеграції у цивільне життя (табл.2.1.). У 2022 році кількість осіб зі статусом УБД, зареєстрованих як безробітні, становила 10 746 осіб, тоді як у 2023 році цей показник зменшився майже вдвічі – до 5 880 осіб. Проте у першому півріччі 2024 року зафіксовано певне зростання – 7 631 особа, що може бути наслідком збільшення кількості демобілізованих військовослужбовців, які починають шукати роботу. Разом із тим, тенденції у сфері працевлаштування свідчать про нерівномірність процесу інтеграції. Якщо у 2022 році за сприянням державної служби зайнятості було працевлаштовано 30,4% безробітних ветеранів, то у 2023 році цей показник знизився до 18,7%, а у першому півріччі 2024 року зафіксовано незначне покращення – 19,4%.

Позитивною динамікою характеризуються показники професійного навчання та підвищення кваліфікації ветеранів. Якщо у 2022 році лише 2% зареєстрованих безробітних учасників бойових дій проходили навчання, то у 2023 році цей показник зріс до 2,7%, а у першому півріччі 2024 року – до 4,2%. Водночас уперше зафіксовано використання ваучерів на навчання, якими скористалися 271 ветеран (3,6%). Це свідчить про активізацію державної

підтримки перепідготовки та розширення можливостей для професійного розвитку ветеранів. Особливо помітним є збільшення кількості осіб, направлених на навчання в межах урядових програм: з відсутності таких випадків у 2022 році до 98 осіб у 2023 році та 1 266 осіб у першому півріччі 2024 року.

Таблиця 2.1.

Надання окремих послуг державною службою зайнятості УБД

Показник	2022 р.	2023 р.	I півріччя 2024 р.
Чисельність осіб зі статусом УБД, які мали статус зареєстрованого безробітного	10 746	5 880	7 631
Чисельність осіб зі статусом УБД, які були працевлаштовані за сприяння Державної служби зайнятості та їх відсоток від загальної кількості безробітних УБД	3 263 (30,4%)	1 101 (18,7%)	1 480 (19,4%)
Чисельність безробітних зі статусом УБД, які проходили професійне навчання за сприяння Державної служби зайнятості та їх відсоток від загальної кількості безробітних УБД	215 (2%)	163 (2,7%)	323 (4,2%)
Чисельність осіб зі статусом УБД, які отримали ваучер на навчання та їх відсоток від загальної кількості безробітних УБД	0	122 (2%)	271 (3,6%)
Чисельність осіб, які були направлені на професійне навчання в рамках експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 15.09.2023 № 984)	0	98	1 266

Джерело: Роль держави у соціальній реінтеграції ветеранок і ветеранів.

Український ветеранський фонд. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rol-derzhavy-u-sotsialniyreintehratsii-veteraniv-i-veteranok.pdf>

Результати аналізу свідчать про поступове розширення інструментів державної політики у сфері професійної реінтеграції ветеранів. Попри зменшення рівня працевлаштування у 2023 році, спостерігається підвищення уваги до питань навчання, перекваліфікації та підтримки підприємницьких ініціатив. Зростання участі ветеранів у програмах професійного навчання та отримання ваучерів на освіту засвідчує зміщення акцентів державної політики з

короткострокового працевлаштування до довгострокової професійної адаптації та розвитку людського капіталу серед колишніх військовослужбовців.

Важливим чинником, що визначає ефективність процесу працевлаштування ветеранів, виступає необхідність подолання соціально-психологічних бар'єрів та упереджень з боку роботодавців. Згідно з оцінками самих ветеранів, роботодавці часто демонструють недостатню готовність до інтеграції осіб, які повернулися із зони бойових дій, у трудове середовище. Представники ветеранських спільнот наголошують, що поширеними залишаються стереотипи щодо нібито підвищеної агресивності, конфліктності чи непередбачуваності ветеранів, що вимагає цілеспрямованої просвітницької та інформаційної роботи для формування об'єктивного ставлення до них на ринку праці [10, с.16].

Сучасний стан соціального забезпечення та правового статусу ветеранів війни в Україні характеризується наявністю розгалуженої системи державних гарантій і пільг, однак ефективність їх реалізації залишається недостатньою. Попри існування нормативно-правової бази, що регулює питання медичної, психологічної, соціальної та професійної підтримки ветеранів, на практиці спостерігаються проблеми з доступністю послуг, їх якістю та координацією між відповідальними державними органами.

Більшість ветеранів відчують нестачу належної державної уваги, що проявляється у складнощах із працевлаштуванням, житловим забезпеченням, медичним обслуговуванням і реабілітацією. При цьому спостерігається позитивна тенденція підвищення рівня суспільної поваги до ветеранів, що створює потенціал для посилення їх соціальної інтеграції.

Таким чином, сучасна система соціального забезпечення ветеранів потребує подальшого вдосконалення, зокрема шляхом посилення міжвідомчої взаємодії, розширення можливостей психологічної та професійної реабілітації, а також запровадження ефективних механізмів контролю за виконанням державних програм підтримки. Це дозволить забезпечити належний рівень соціального захисту, сприяти успішній реінтеграції ветеранів у суспільне життя та зміцнити довіру до держави.

2.3. Роль громад в реінтеграції ветеранів

Сучасні виклики потребують узгоджених дій державної влади, місцевого самоврядування, громадськості, бізнесу та військових задля ефективної реалізації ветеранської політики. Її результативність визначається рівнем залучення ветеранів до громадського та економічного життя, створенням умов для їхнього розвитку, самореалізації та гідного добробуту. Більшість ветеранів – це люди працездатного віку, чії потреби виходять за межі стандартних програм соціального захисту, тому підтримка має орієнтуватися не лише на пільги, а й на розвиток потенціалу, професійне становлення та фінансову незалежність. Ключовою ланкою у процесі реінтеграції ветеранів до цивільного життя виступають територіальні громади, адже саме на місцевому рівні відбувається перший етап адаптації демобілізованих військовослужбовців. Тому важливого значення набуває формування ефективних і довгострокових механізмів підтримки, спрямованих на забезпечення гідних умов життя, соціальної активності та реалізації ветеранів.

Розв'язання питань соціальної адаптації та реінтеграції слід розглядати як складову системи національної безпеки, оскільки ефективна ветеранська політика безпосередньо впливає на престиж військової служби. Комплексний підхід до підтримки ветеранів передбачає тісну співпрацю всіх гілок влади з громадським сектором для забезпечення належних умов адаптації, реабілітації, професійного розвитку та підвищення якості життя колишніх військовослужбовців [4].

Ключову роль у системі надання підтримки ветеранам відіграють інституційні структури, зокрема єдині ветеранські центри, клуби, гуртки та інші об'єднання, що функціонують на рівні територіальних громад або областей. Їх діяльність спрямована на комплексне забезпечення соціальної підтримки ветеранів, зміцнення внутрішньої згуртованості громади, формування почуття єдності та взаємопідтримки. Такі ініціативи сприяють ефективнішій соціальній

адаптації ветеранів і прискорюють їхнє повернення до активного життя у післявоєнний період [3].

Хмельниччина відіграє важливу роль у процесі реінтеграції ветеранів до цивільного життя, демонструючи приклад комплексного підходу до реалізації ветеранської політики на регіональному рівні. В області активно розвивається мережа ветеранських просторів, центрів підтримки та реабілітації, які забезпечують надання соціальних, психологічних, правових і освітніх послуг демобілізованим військовослужбовцям та членам їхніх сімей.

Громадська організація «Захист об'єднання волонтерів» здійснює діяльність на території всієї Хмельницької області та об'єднує 14 філій, які тісно співпрацюють із місцевими органами влади. До складу організації входить понад 500 волонтерів, що забезпечують підтримку ветеранів у процесі реінтеграції та допомагають їхнім родинам адаптуватися до нових життєвих обставин. Понад 12 тисяч ветеранів Хмельниччини отримали соціальну підтримку через ГО «Захист об'єднання волонтерів».

Основними напрямками діяльності організації є створення ветеранських спільнот, розроблення програм реінтеграції, проведення освітніх заходів і формування ветеранських просторів у громадах області. У межах ініціативи працюють фахівці різних галузей, які надають всебічну допомогу ветеранам за принципом комплексного підходу. Значна увага приділяється навчанню персоналу за програмою кейс-менеджменту, що підвищує ефективність індивідуальної роботи з ветеранами.

Крім того, у партнерстві з місцевими медичними закладами відкриваються реабілітаційні відділення, які поєднують процеси лікування, психологічної підтримки та взаємодії ветеранів із ветеранським простором, сприяючи їх повноцінному відновленню та поверненню до активного життя [16].

Також, на базі ГО «Захист об'єднання волонтерів» за ініціативи Хмельницької міськради створено потужний ветеранський простір для комплексної допомоги військовослужбовцям та їх родинам «Захист 4.5.0». Головною метою Організації є представництво та захист законних прав і

інтересів своїх членів та громадян у соціальній, економічній, науковій, культурній та інших сферах. Її діяльність спрямована на об'єднання та узгодження зусиль учасників бойових дій, їхніх сімей, внутрішньо переміщених осіб, волонтерів і громадських об'єднань для ефективного використання наявних ресурсів у забезпеченні соціального захисту та реалізації прав цих груп населення.

Організація також займається наданням різних форм підтримки – медичної, оздоровчої, психологічної, правової, моральної й матеріальної допомоги, а також сприяє розв'язанню житлових проблем ветеранів та членів їхніх родин [16].

У червні 2024 року розпочав діяльність Комунальний заклад «Ветеранський простір» Хмельницької міської ради. Протягом року його фахівцями було надано 3745 послуг, а підтримкою скористалися 2150 клієнтів. У межах роботи закладу проведено 424 групові заняття та 3226 індивідуальних консультацій. Окрім цього, організовано два ретрити, спрямовані на глибоку психологічну роботу з ветеранами, здійснено 49 виїздів мобільної бригади до громад, проведено 44 тренінги для команд, у яких взяли участь 627 осіб. Також реалізовано навчальні заходи для 101 старости територіальних громад, що сприяло підвищенню їхньої компетентності у сфері ветеранської підтримки [35].

У 2025 році на Хмельниччині розпочав діяльність новий ветеранський простір «ВЕТЕРАН ПРО», покликаний стати центром комплексної підтримки захисників України та членів їхніх родин. Перший такий заклад було відкрито у березні 2025 року при Кам'янець-Подільській районній раді. Згодом аналогічні простори почали функціонувати при Хмельницькій та Шепетівській районних радах, що дозволило охопити підтримкою більшість територіальних громад області. Основним завданням ветеранських просторів є надання соціальної, психологічної, правової та інформаційної допомоги ветеранам, проведення освітніх і реабілітаційних програм, а також сприяння їхній професійній та соціальній адаптації. Заклади створюють сприятливе середовище для спілкування, взаємопідтримки та розвитку ветеранських ініціатив.

Завдяки відкриттю таких центрів Хмельниччина послідовно розширює регіональну мережу підтримки ветеранів, забезпечуючи доступність якісних послуг і формуючи єдину систему реінтеграції захисників до мирного життя [57].

У Хмельницькій області ветеранам надають комплексну підтримку та програми реінтеграції через різні державні, громадські та міжнародні ініціативи. Одним із ключових інструментів є кабінет «Я-ВЕТЕРАН» при Хмельницькій міській раді, який забезпечує юридичну, соціальну та консультаційну допомогу. Завдяки цьому ветерани можуть отримати консультації щодо свого статусу, оформлення пільг, допомоги на ремонт житла та інших соціальних послуг.

Крім того, на території Хмельниччини діють міжнародні та громадські проекти, спрямовані на професійний розвиток та соціальну адаптацію ветеранів (табл.2.2)[41]. Сучасні умови вимагають консолідованих дій влади, громадськості, бізнесу та військових задля ефективної реалізації ветеранської політики. Її успішність визначається рівнем залучення ветеранів до громадського та економічного життя, а також забезпеченням гідних умов для їхнього розвитку й добробуту.

Важливо усвідомлювати, що більшість ветеранів – це люди працездатного віку, потреби яких виходять за межі традиційного соціального захисту чи пільгових програм. Основним завданням державних і місцевих органів влади має стати переосмислення підходів до підтримки ветеранів: від моделі пасивного надання допомоги – до створення можливостей для їхнього саморозвитку, професійної реалізації та фінансової самостійності. Це передбачає перехід від системи пільг до активної підтримки у формуванні необхідних навичок, доступі до ресурсів і створенні сприятливого середовища для ефективної самореалізації.

Таким чином, на Хмельниччині формується цілісна система підтримки ветеранів, яка поєднує державні сервіси, громадські ініціативи та міжнародні програми, сприяючи ефективній соціальній та професійній адаптації захисників України. Місцева влада, реалізуючи свої повноваження у сфері підтримки ветеранів, повинна дотримуватися принципів належного врядування – забезпечувати прозорість бюджетного планування, ефективне використання

ресурсів та відкритість до громадського діалогу із залученням ветеранів, бізнесу й громадських організацій до процесу ухвалення рішень.

Таблиця 2.2.

Програми щодо професійного розвитку та соціальної адаптації ветеранів

Програма	Характеристика
Центр реінтеграції ветеранів в Укроборонпромі	Завдання центру – системна робота з ветеранами війни, що містить в собі програми повернення до професійного середовища, навчання для керівників і колективів, перекваліфікація та її підвищення для ветеранів, а також програми психофізіологічного відновлення
Соціальний проєкт від Доступно.UA	Надання психологічної підтримки, допомога з оформленням документів, реабілітацією та працевлаштуванням. Проєкт втілюється в рамках проєкту, що проводиться завдяки Програмі реінтеграції ветеранів, яку реалізує IREX.
Посібник для керівників про адаптацію ветеранів в організацію після повернення з війни	Запропоновані підходи та інструменти для організації адаптаційного процесу ветеранів, розроблено рекомендації щодо допомоги керівникам в формуванні адаптаційної політики ветеранів на підприємствах.
Соціальна кампанія від Українського ветеранського фонду спільно з Plusone social impact	Інформаційна кампанія, що має на меті підтримку та реінтеграцію ветеранів у цивільне життя, забезпечення комплексної підтримки ветеранів (освітні проєкти, фінансова підтримка, фізична реабілітація, юридичні консультації тощо).
Програма Veterans2Tech	створює екосистему для працевлаштування ветеранів у сфері ІТ
БугуртСіч	формує ветеранські спільноти через бугуртний спорт та психологічну реабілітацію
Програма «Повертаю себе собі»	забезпечує психосоціальну та юридичну допомогу ветеранам і їхнім родинам

Джерело: Пшик-Ковальська О. О., Замулко І. В., Перун В. І. Виклики та перспективи соціально-професійної адаптації ветеранів в Україні: адміністративні механізми та управлінські рішення. Економіка та суспільство. Випуск 77. 2025. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-110>; Програма реінтеграції ветеранів <https://veteran-reintegration.in.ua/projects/>

Громадам необхідно узгоджувати ініціативи між собою, створювати простори для роботи з ветеранами та готувати місцеве середовище до їхнього повернення. У результаті ветеранська політика має стати не лише системою

підтримки, а й важливим інструментом зміцнення соціальної згуртованості та розвитку громад.

Запровадження єдиної національної рамкової моделі ветеранської політики на місцевому рівні дасть змогу громадам більш ефективно розподіляти фінансові ресурси, спрямовуючи їх на реалізацію програм, адаптованих до специфіки регіону та потреб місцевої ветеранської спільноти. Це включає підтримку родин полеглих захисників і захисниць, сприяння відновленню бізнесу чи особистих господарств ветеранів, а також організацію заходів із вшанування пам'яті.

Територіальні громади відіграють ключову роль у процесі реінтеграції ветеранів, забезпечуючи не лише базову соціальну підтримку, а й створюючи простір для їхньої самореалізації та розвитку. Завдяки ефективній взаємодії місцевої влади, громадських організацій і волонтерського руху формується цілісна система допомоги захисникам України. Реалізація ветеранської політики на рівні громад сприяє підвищенню якості життя ветеранів, їхній активній участі в суспільному та економічному житті. Водночас такі ініціативи зміцнюють місцеві спільноти, розвивають соціальний капітал і формують позитивний імідж військової служби.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

3.1. Основні виклики та перспективи процесу повернення ветеранів війни до цивільного життя в Україні

Насамперед варто відзначити ризики, пов'язані з недостатньо ефективною реінтеграцією ветеранів. Негативний досвід взаємодії з державними структурами може призводити до того, що колишні військові уникають державної підтримки, яка могла б полегшити їхнє повернення до цивільного життя. Такий досвід також підриває довіру ветеранів до держави та суспільства в цілому, що потенційно може спричиняти соціальну напругу.

Український ветеранський фонд у своїх дослідженнях зосереджується на аналізі настроїв і потреб військовослужбовців та ветеранів. Згідно з результатами опитувань [38,39], після повернення з фронту частина військових стикається зі складнощами адаптації до мирного життя. Опитані також відзначали безпекові ризики, спричинені недостатньою підтримкою з боку держави, а також байдужість владних структур, що виявляється у відсутності реальної зацікавленості у соціальній та професійній інтеграції ветеранів після завершення служби [56].

Ветерани стикаються з низкою серйозних перешкод. На думку опитаних, найбільшим викликом для колишніх військових є фізичні та психологічні аспекти, серед яких посттравматичний стрес і стресові розлади (63%), інвалідність (54%) та проблеми зі здоров'ям (51%). Зважаючи на це, першочерговою підтримкою у відновленні є всебічна реабілітація. Як свідчать наукові дослідження [26] та практичний досвід, в УБД у 2-3 рази вища ймовірність розвитку різних психосоматичних захворювань, понад 20 % страждають на нервово-психічні розлади, а серед поранених цей показник у 1,5-

2 рази вищий. Одним із найбільших викликів для України є розрив між масштабом потреб, які виявлено і які продовжують зростати, і поточним рівнем наявних спроможностей надання психологічних та соціальних послуг.

Однією з найгостріших проблем, що характерна передусім для учасників бойових дій, є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – психічний стан, який виникає внаслідок переживання подій, що становили серйозну загрозу життю чи мали катастрофічний характер. Додатковою складністю для частини осіб із ПТСР є схильність до адиктивної поведінки – зловживання алкоголем або наркотичними речовинами з метою зменшення внутрішньої напруги, болісних спогадів і негативних емоцій [56].

Особливої підтримки потребують люди, які пережили полон або примусову ізоляцію. Станом на січень 2025 року з російського полону було звільнено 3956 українців. Перебування в полоні є одним із найтяжчих випробувань для військовослужбовців, оскільки воно серйозно підриває фізичне здоров'я, обмежує життєві можливості, завдає глибокої психологічної травми та спричиняє моральну кризу. Після звільнення колишні полонені часто стикаються з почуттями провини, розчарування, безсилля, злістю на себе чи інших, а також відчуттям несправедливості – ці переживання можуть залишатися з людиною протягом усього життя. Психологічний стан таких осіб зазвичай супроводжується загальним пригніченням психічних процесів, тому вони особливо потребують кваліфікованої допомоги та підтримки фахівців із соціальної та психологічної реабілітації [53].

Брак належної уваги з боку держави до процесу реінтеграції ветеранів може призвести до серйозних економічних втрат, зокрема втрати потенційно активних і працездатних громадян [56]. Однією з головних проблем, з якою ветерани стикаються після повернення до мирного життя, є працевлаштування, що ускладнюється упередженим ставленням роботодавців. Часто колишніх військових сприймають як «ризикованих» або «проблемних» працівників через можливі фізичні травми, інвалідність чи психологічні труднощі. Особливо це стосується тих, хто зазнав серйозних поранень. У таких випадках відмова у

працевлаштуванні може бути зумовлена страхом роботодавців, що ветеран не впишеться у колектив або не витримає навантаження на роботі.

Крім того, суттєвим бар'єром залишається обмежена підтримка з боку державних структур. Хоча центри зайнятості формально пропонують вакансії ветеранам, ці пропозиції часто не відповідають їхнім фізичним або психологічним можливостям. Опитані ветерани наголошують на відсутності продуманої державної стратегії з їхнього працевлаштування, що ускладнює процес адаптації та знижує мотивацію до повернення у професійне життя. У результаті багато ветеранів стикаються не з реальною допомогою, а з бюрократичними труднощами, що лише підсилюють почуття розчарування і відчуження. Це свідчить про необхідність створення більш гнучкої та персоналізованої системи підтримки, яка б орієнтувалася на реальні потреби колишніх військовослужбовців, сприяла їхній перекваліфікації, соціальній адаптації та гідному працевлаштуванню [5].

Опитування, проведене у січні 2024 року серед ветеранів та чинних військовослужбовців [32], показало доволі стримані очікування щодо можливостей працевлаштування після демобілізації. Зокрема, 68,9 % учасників вважали, що заробітна плата буде невисокою, а понад половина респондентів висловили занепокоєння через можливу нестачу робочих місць за місцем проживання. Серед інших труднощів ветерани називали недостатній рівень знань або втрату професійних навичок, відсутність адаптаційного періоду на новій роботі, втрату мотивації до праці та обмежені можливості для здобуття нової спеціальності (Рис.3.1.).

Незалежно від подальшого життєвого шляху, досвід участі у війні глибоко трансформує особистість, формуючи в ветеранів нові вміння, компетентності та якості, які можуть стати цінним ресурсом для успішної адаптації у мирному житті. (табл. 3.1.). Для підвищення ефективності працевлаштування ветеранів варто активніше розвивати програми, що передбачають надання грантів на започаткування чи розширення власної справи.

Рис. 3.1. Оцінка настання ймовірних перешкод у сфері зайнятості, з якими можуть стикнутися ветерани у цивільному житті

Джерело: Величко-Трифонюк Р., Кіріллова Ю., Знов'як В., Доля І. Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів. Опитування. Український ветеранський фонд. 2024. 15–25 січ. URL: <https://veteranfund.com.ua/analitics/aktualni-potreby-ta-bachennia-mozhlyvostey-dlia-kar-ierno-ho-iprofesiynoho-zrostannia-veteraniv/>

Колишні військові підкреслюють, що така підтримка допомагає їм стати фінансово незалежними, реалізувати свій професійний і підприємницький потенціал, а також робить внесок у розвиток національної економіки шляхом створення нових робочих місць і збільшення податкових надходжень.

Ветерани наголошують, що грантові програми мають бути максимально простими та доступними, без зайвих бюрократичних перепон і з орієнтацією на реальні потреби бізнесу. Не менш важливою складовою таких ініціатив є проведення навчальних курсів із підприємництва, які допомагають ветеранам здобути необхідні знання для впевненого старту та сталого розвитку власної справи.

Таблиця 3.1.

Навички ветеранів набуті під час військової служби

Навички	Приклади застосовування в роботі
Навички роботи в команді	Спільна робота працівників одного підрозділу над проектом.
Критичне мислення	Аналізування певної кількості даних та виокремлення ґрунтовних висновків.
Фахові навички	Будь-які професійні навички (залежить від сфери діяльності).
Відповідальне лідерство	Координування роботи команди та завершення проекту вчасно, відповідальність за поставленні завдання.
Дисциплінованість	Дотримання політики компанії, норм та необхідної нормативно-правової бази
Стресостійкість	Збереження спокою в критичних ситуаціях.
Високий рівень тайм-менеджменту	Ефективне планування свого особистого часу та розподіл робочого дня.
Робота з комп'ютерною технікою	Налаштування технічних засобів або вирішення технічних проблем.
Мобільність	Співробітник звик до частих відряджень, тому спокійно реагуватиме на майбутні подорожі.
Висока мотивація	Пошук нових можливостей для покращення роботи організації

Джерело: Які навички здобувають воїни під час служби. URL:

<https://veteranhub.com.ua/veteran-way/yakinavychky-zdobuvayut-voyiny-pid-chas-sluzhby/>

Малий бізнес в Україні загалом демонструє позитивне ставлення до працевлаштування ветеранів, проте стикається з низкою проблем, серед яких – недосконалість законодавчої бази, недостатня державна підтримка та труднощі адаптації колишніх військових у робочих колективах. Для подолання цих викликів необхідний комплексний підхід: держава має створити ефективну систему стимулів для роботодавців, суспільство – формувати толерантне й підтримувальне ставлення до ветеранів, а бізнес – запроваджувати внутрішні програми інтеграції та враховувати особливості адаптації працівників із військовим досвідом [5].

Великий бізнес проявляє готовність долучатися до підтримки ветеранів і сприяти їхній соціальній та професійній адаптації, однак процес реінтеграції досі залишається складним і потребує вдосконалення. Основні напрями такої

допомоги охоплюють надання психологічної підтримки, можливості професійної перепідготовки та створення гнучких умов працевлаштування. Попри те, що окремі компанії вже реалізують власні програми підтримки, їхній масштаб поки що є обмеженим.

Отже, ефективна система реінтеграції стає не лише соціальним, а й економічним пріоритетом держави. Ефективна реінтеграція ветеранів у цивільне життя можлива лише за умови тісної співпраці державних інституцій, бізнесу та громадськості, а також за наявності чіткого правового регулювання і скоординованих дій. За даними Українського ветеранського фонду, близько 38 % ветеранів планують повернутися до цивільної праці за попереднім фахом, тоді як понад 45 % розглядають можливість перекваліфікації або започаткування власного бізнесу. Ці показники свідчать про високий рівень мотивації колишніх військових до самореалізації, що є позитивним сигналом для економіки. Попри це, структура зайнятості ветеранів залишається незбалансованою.

Основними бар'єрами ветерани називають нестачу адаптаційних програм, недовіру з боку роботодавців і відсутність психологічної підтримки під час пошуку роботи. У результаті формується ризик вторинної соціальної ізоляції, коли колишні військові відчують себе непотрібними у мирному суспільстві.

Водночас, за прикладом країн НАТО (США, Канада, Велика Британія), доведено, що інвестиції в адаптацію ветеранів мають значний мультиплікативний ефект. Кожна гривня, вкладена у програми перекваліфікації, за оцінками Світового банку, може приносити до 4–5 гривень економічного зростання за рахунок підвищення продуктивності праці, розвитку підприємництва та збільшення податкових надходжень. Це свідчить, що державна політика реінтеграції має розглядатися не як витратна, а як інвестиційна сфера, спрямована на відновлення людського капіталу країни.

3.2. Стратегічні напрями державної політики щодо реінтеграції ветеранів війни

Основні напрями державної політики щодо реінтеграції ветеранів війни закріплені в Стратегії ветеранської політики України на період до 2030 року [55], ухваленій розпорядженням уряду 29 листопада 2024 року. Ефективність реалізації цієї політики залежатиме від чіткості сформульованих у Стратегії цілей і завдань, а також від результативності інституційних механізмів її впровадження. Стратегічні та операційні цілі Стратегії зображено на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Стратегічні та операційні цілі Стратегії ветеранської політики на період до 2030 р.

Джерело: Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 р. та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2027 роках. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text>

Загалом структура Стратегії виглядає неповною, непослідовною та надмірно складною. У документі бракує цілісного підходу до розв'язання основних системних проблем реінтеграції ветеранів, який би забезпечував гнучкість політики в умовах змінних викликів і потреб суспільства. Невдала розстановка пріоритетів і ключових елементів може надалі ускладнити ефективне використання ресурсів для реалізації Стратегії та призвести до неточного визначення показників результативності ветеранської політики у довгостроковій перспективі.

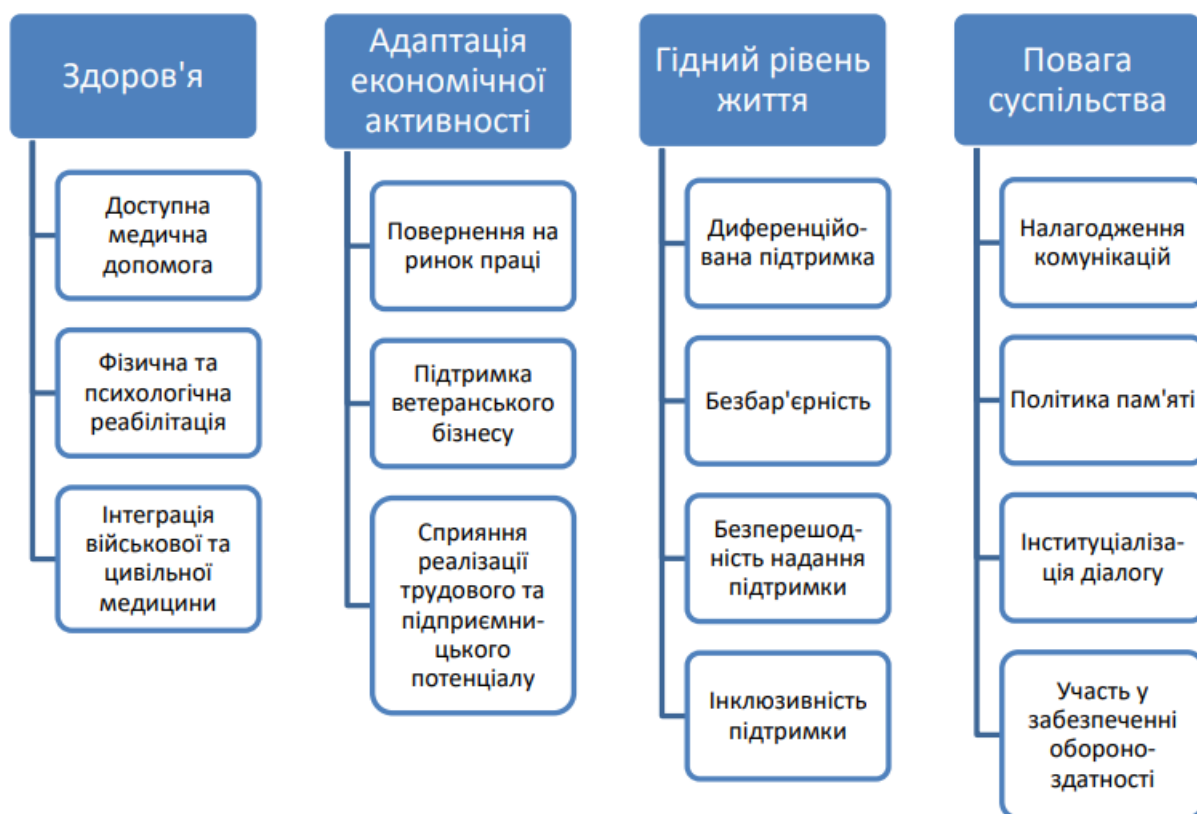
Ефективна реінтеграція ветеранів у цивільне життя вимагає реалізації комплексної, багаторівневої державної політики, орієнтованої не лише на підтримку самих ветеранів, але й на формування суспільного середовища, спроможного забезпечити сприятливі умови для їх адаптації. Така політика має бути визначена як один із пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування на найближче десятиріччя.

Наразі існуюче бачення державної політики у сфері підтримки ветеранів, викладене в Стратегії ветеранської політики та Стратегії переходу[54], характеризується браком системності та недостатнім акцентом на координації дій між ключовими суб'єктами. У контексті очікуваного зростання навантаження на систему реінтеграції після завершення війни така невизначеність може ускладнити реалізацію поставлених завдань. Наявні стратегічні цілі здебільшого сформульовані узагальнено, що унеможлиблює розроблення чітких інструментів їх практичного втілення та конкретних операційних заходів.

З огляду на це виникає потреба в деталізації та розширенні переліку завдань ветеранської політики, що сприятиме формуванню ефективних механізмів їх реалізації. Уточнення таких положень є необхідним для інтеграції ветеранської проблематики до відповідних нормативно-правових актів, державних програм і стратегій різних рівнів – національного, секторального, регіонального та місцевого. Водночас важливо забезпечити залучення організацій громадянського суспільства до реалізації цих цілей. Активне впровадження комплексної

ветеранської політики має стати каталізатором реформ у низці ключових сфер суспільного розвитку України.

Нами охарактеризовано складники державної ветеранської політики за чотирма ключовими пріоритетами: Здоров'я; Адаптація економічної активності; Гідний рівень життя; Повага суспільства (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Структура інтегральної ветеранської політики в Україні

Джерело: Державна політика щодо ветеранів війни. Аналітична доповідь.

Національний інститут стратегічних досліджень. URL:

https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-04/veterani-dopovid_0.pdf

Для ефективного впровадження ветеранської політики слід прискорити запровадження інтегрованої моделі громадського здоров'я, орієнтованої на специфічні потреби ветеранів. Така модель має забезпечувати раннє виявлення ризиків для здоров'я, розроблення профілактичних і лікувальних стратегій, запобігання інвалідизації та створення безпечного середовища для життя і реабілітації. Медичні й соціальні послуги в межах цієї моделі мають

фінансуватися за принципом «гроші ходять за ветераном», із забезпеченням відповідного фінансування з державного та місцевих бюджетів.

Під час повернення ветеранів до цивільної праці необхідно створити умови, що забезпечать повну реалізацію їхнього трудового потенціалу та мінімізують період незайнятості після демобілізації. Це сприятиме не лише відновленню соціального статусу ветеранів, а й зміцненню трудового потенціалу держави загалом. Внесок ветеранів у повоєнну відбудову є надзвичайно важливим, особливо в умовах очікуваного дефіциту робочої сили. Тому під час формування пріоритетів професійного відновлення та перекваліфікації слід враховувати нову структуру повоєнного ринку праці, яка суттєво відрізнятиметься від довоєнної і потребуватиме масштабної адаптації кваліфікаційної підготовки.

Державна політика повинна гарантувати такі умови, за яких рівень добробуту ветеранів після завершення служби не поступатиметься рівню життя громадян, які не брали участі у бойових діях. Водночас, з огляду на специфічні труднощі, що супроводжують процес повернення до цивільного життя, необхідним є запровадження цільових заходів соціальної підтримки, спрямованих на подолання цих викликів: встановлення диференційованої підтримки ветеранів; забезпечення безбар'єрності; безперешкодність і повнота надання послуг та пільг; інклюзивність підтримки ветеранів.

Серед перспективних напрямів розвитку державної ветеранської політики варто виділити:

- створення єдиного цифрового реєстру послуг для ветеранів, який забезпечить прозорий доступ до соціальних, медичних і освітніх сервісів;
- запровадження системи податкових стимулів для роботодавців, які наймають ветеранів або адаптують робочі місця під їхні потреби;
- розвиток мережі ветеранських хабів і центрів кар'єрного розвитку, що поєднуюватимуть функції психологічної підтримки, профорієнтації та навчання;
- розширення програм мікрогрантів і кредитів для ветеранського бізнесу, що сприятиме формуванню середнього класу серед ветеранів.

Організаційна реалізація ветеранської політики має ґрунтуватися на спільній відповідальності держави, суспільства та партнерів. Держава забезпечує фінансування, встановлює стандарти програм підтримки та координує діяльність через спеціальну Координаційну раду за участі представників органів влади й ветеранських об'єднань. До реалізації політики слід активно залучати міжнародну допомогу та недержавних стейкхолдерів. Для захисту прав ветеранів доцільно створити інститут військового омбудсмена. Місцева влада має інтегрувати заходи ветеранської політики у стратегії розвитку громад, а цифровізація сприятиме ефективному наданню послуг. Створення єдиної платформи взаємодії держави, бізнесу, громадських організацій і суспільства забезпечить узгодженість дій у процесі реінтеграції ветеранів.

Таким чином, подолання викликів, з якими стикаються ветерани, потребує системної координації дій держави. Перспективною є модель «партнерства заради відновлення», коли соціальна відповідальність бізнесу поєднується з державною політикою підтримки та активністю ветеранських організацій. Реалізація такої моделі дозволить не лише забезпечити гідне життя для захисників, але й перетворити ветеранський потенціал на рушійну силу післявоєнного відновлення України.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило всебічно розглянути сутність, зміст та основні напрями соціальної реінтеграції ветеранів в Україні, визначити ключові проблеми та розробити пропозиції щодо підвищення ефективності державної ветеранської політики.

1. Реінтеграція ветеранів – це складний, багаторівневий процес, що охоплює соціальні, економічні, психологічні, правові та культурні аспекти життя колишніх військовослужбовців. Вона спрямована не лише на відновлення соціального статусу ветеранів, але й на їхнє повноцінне повернення до активної участі у суспільному житті. У результаті війни значна частина громадян України набула статусу ветеранів, тому питання їх адаптації та підтримки набуло стратегічного значення для держави.

2. Міжнародна практика держав, які зазнали воєнних конфліктів, демонструє ключову роль забезпечення ветеранів можливостями працевлаштування та соціального супроводу. Аналіз і узагальнення міжнародного досвіду реалізації публічних політик реінтеграції ветеранів свідчить, що в більшості країн на державному рівні закріплено принцип «турботи про тих, хто повертається зі служби». Ветерани мають доступ до різноманітних програм соціальної інтеграції як на місцевому, так і на національному рівнях. Крім того, їм надаються різні види пільг – як матеріальні, так і нематеріальні, спрямовані на підтримку їхнього соціального, професійного та психологічного відновлення. Аналіз досвіду зарубіжних країн показав, що найуспішніші моделі реінтеграції поєднують державну підтримку з активною участю громадського сектору. Зокрема, ефективними є програми професійного навчання, кар'єрного консультування, житлової підтримки, психологічної реабілітації та залучення ветеранів до волонтерської діяльності. Україна може використати ці практики, адаптувавши їх до власних соціально-економічних умов.

3. В ході дослідження встановлено, що основними компонентами соціальної підтримки ветеранів до цивільного середовища охоплюють такі складові:

медична та психологічна підтримка, соціальна адаптація та відновлення міжособистісних зв'язків, професійна реінтеграція й працевлаштування, а також підтримка членів сімей ветеранів.

Ветеранська політика являє собою цілісну систему заходів, спрямованих на формування сприятливих умов та створення можливостей для успішної реінтеграції ветеранів у суспільне життя. Важливою умовою ефективною ветеранської політики є формування сталої взаємодії між центральними й місцевими органами влади, ветеранськими спільнотами, бізнесом і волонтерськими організаціями. Місцеве самоврядування має відігравати ключову роль у створенні ветеранських просторів, розробленні програм зайнятості та наданні адресних послуг.

Кількість ветеранів російсько-української війни продовжує стрімко зростати. Станом на 1 січня 2022 року в Єдиному державному реєстрі ветеранів війни було зареєстровано 851 тисячу осіб, а за два роки повномасштабного вторгнення цей показник збільшився ще на 160 тисяч. У вересні 2025 року кількість ветеранів сягнула приблизно 1,3 мільйона осіб. За прогнозами, після завершення війни їхня чисельність може становити 4–5 мільйонів, що перевищує 10 % населення країни. Якщо врахувати членів їхніх родин, ця частка може сягнути приблизно 30 % населення.

Стан соціального забезпечення та правового статусу ветеранів війни в Україні характеризується наявністю розвиненої системи державних гарантій і пільг, однак їх практична реалізація залишається недостатньо ефективною. Опитування показують, що ветерани найбільше потребують підтримки у сфері охорони здоров'я (58%), житлового забезпечення (48,8%), працевлаштування (34,1%) та освіти (30,2%). Серед основних проблем респонденти відзначають низьку якість медичних послуг, недостатню грошову допомогу, труднощі з пенсійним забезпеченням і нестачу психологічної підтримки. Одночасно з цим зростає суспільна повага до ветеранів, що створює сприятливі передумови для їх успішної соціальної адаптації та інтеграції у мирне життя.

Важливу роль у процесі повернення ветеранів до мирного життя відіграють територіальні громади, адже саме на місцевому рівні розпочинається їхня первинна адаптація після демобілізації. У цьому контексті особливого значення набуває розроблення дієвих і довгострокових механізмів підтримки, спрямованих на забезпечення гідних умов життя, соціальної активності та особистісної реалізації ветеранів. Основним завданням державної та місцевої влади має стати перехід від пасивної моделі допомоги до системи, що стимулює саморозвиток, професійне зростання та економічну незалежність ветеранів. Такий підхід передбачає трансформацію системи пільг у комплексну підтримку, орієнтовану на розвиток навичок, розширення доступу до ресурсів і створення сприятливих умов для самореалізації у громаді.

4. Дослідження підтвердило, що одним із ключових викликів для ветеранів після демобілізації є працевлаштування. Попри готовність бізнесу сприяти зайнятості ветеранів, залишається низка бар'єрів: упередження роботодавців, брак програм адаптації на робочому місці, недосконалість механізмів державного стимулювання. Для вирішення цих проблем необхідно розвивати партнерство між державою, бізнесом і громадянським суспільством, розширювати грантові програми підтримки ветеранського підприємництва, спрощувати бюрократичні процедури та забезпечувати ветеранів доступом до освітніх можливостей.

Окремої уваги потребують ветерани, які зазнали поранень або пережили полон. Для цієї категорії осіб потрібна комплексна медико-психологічна реабілітація, соціальний супровід та підтримка інтеграції у громади. Важливо розвивати мережу спеціалізованих центрів, де вони зможуть отримувати допомогу медичних фахівців, психологів, соціальних працівників і юристів.

Важливим компонентом є доступ ветеранів до системи громадського здоров'я, побудованої на принципі інтегрованого підходу «здоров'я в усіх політиках». Застосування такого підходу забезпечить ветеранам якісну медичну допомогу, профілактику захворювань і психологічну підтримку, що сприятиме їхній успішній реінтеграції.

Результати опитувань серед ветеранів в Україні виявили низку системних проблем – недовіру до державних інституцій, нестачу якісних реабілітаційних послуг, низьку ефективність програм працевлаштування. При цьому більшість ветеранів прагнуть залишатися активними учасниками суспільного життя, що створює передумови для формування потужного людського капіталу держави.

Аналіз теоретико-правових засад показав, що нормативна база у сфері соціального захисту ветеранів в Україні є розгалуженою, проте фрагментарною. Відсутність єдиної системи управління та координації зусиль державних органів, органів місцевого самоврядування й громадських інституцій ускладнює ефективну реалізацію ветеранської політики. Прийняття Стратегії ветеранської політики до 2030 року є важливим кроком, однак її положення потребують деталізації, конкретизації механізмів виконання та узгодження із суміжними секторальними стратегіями.

Провідна роль держави полягає у забезпеченні фінансування, розробленні стандартів надання послуг і координації зусиль стейкхолдерів. Водночас реалізація ефективної ветеранської політики неможлива без активного залучення громадянського суспільства. Потрібно створити єдину платформу взаємодії держави, бізнесу, волонтерів та ветеранських об'єднань, що дозволить підвищити узгодженість дій, забезпечити прозорість процесів і контроль за реалізацією програм.

Таким чином, соціальна реінтеграція ветеранів має розглядатися як один із ключових напрямів національної політики, який безпосередньо впливає на соціальну стабільність, економічний розвиток і національну безпеку держави. Комплексний підхід до її реалізації повинен охоплювати нормативно-правові, інституційні, освітні, медико-психологічні та економічні аспекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко-Бузиль Ю. Правові та психологічні основи поняття «реінтеграція учасників бойових дій». *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2021. Випуск 9. С. 28–34 DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2021.9.4> http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/9_2021/6.pdf

2. Бондаренко Ю., Левицька Н. Ризики соціальної адаптації ветеранів війни. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2025. Випуск 9, Номер 1. С. 142-154. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2025/may/38842/vse425-142-154.pdf>

3. Величко-Трифонюк Р., Кіріллова Ю., Знов'як В., Доля І. Актуальні потреби та бачення можливостей для кар'єрного і професійного зростання ветеранів. Опитування. Український ветеранський фонд. 2024. 15–25 січ. URL: <https://veteranfund.com.ua/analytics/aktualni-potreby-ta-bachennia-mozhlyvostey-dl-ia-kar-ierno-ho-i-profesiynoho-zrostannia-veteraniv/>

4. Ветеранська платформа “Пліч-о-пліч”. URL: <https://km-oblrada.gov.ua/va-lentyn-sokolyuk-vzyav-uchast-u-veteranskij-platformi-plich-o-plich/>

5. Виклики, потреби та перешкоди при працевлаштуванні ветеранів та ветеранок в цивільному житті. Український ветеранський фонд. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2025/05/Vyklyky-potreby-ta-pereshkody-.pdf>

6. В Україні кількість учасників бойових дій зросла до понад 1,3 млн: деталі. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/v-ukrayini-kilkist-uchasnikiv-boyovih-diy-zrosla-do-ponad-13-mln-detali.html>

7. Гордієнко Є. П. Світовий досвід формування та реалізації політики соціального захисту учасників бойових дій. *Вісник НАДУ. Соціальна і гуманітарна політика*. 2020. № 1. С. 86-94.

8. Двадцять загальнонаціональне опитування. Образ ветеранів в українському суспільстві (14-16 січня 2023). Соціологічна група “Рейтинг”. 2023.

URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dvadcyate_zagalnonac_onalne_opituva_nny_ukra_na_p_d_chas_v_yni_obraz_veteran_v_v_ukra_nskomu_susp_lst.html

9. Державна політика щодо ветеранів війни. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-04/veterani-dopovid_0.pdf

10. Дослідження про ветеранську реінтеграцію. програма реінтеграції ветеранів. Аналітичний звіт 2024. <https://veteran-reintegration.in.ua/wp-content/uploads/2024/09/irex-vets-needs-assessment-2024-ukr-1.pdf>

11. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери: Підруч./посіб. / ред. І.Д. Звереві, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.

12. Єршова О. М. Управління людськими ресурсами в умовах конфліктів: міжнародний досвід. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 2. С. 47–53

13. Захаріна Т. І. Теоретико-методичні засади соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.05/ Київ, 2024. 672 с. URL: https://ipv.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Dis_Zakharina.pdf

14. Захаріна, Т. Реінтеграційний потенціал ветеранів як чинник успішної їх реінтеграції в соціум. *Social Work and Education*, Vol. 10, No. 3.2023. pp. 263-275. DOI: 10.25128/2520-6230.23.3.1 URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/30739/1/ZAKHARINA.pdf>

15. Захаріна Т. І. Соціальна реінтеграція ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 460 с.

16. «Захист 4.5.0». URL: <https://proskurivplus.km.ua/novyny/zahyst-4-5-0-uhmelnyczkomu-vidkryto-pershuj-u-gromadi-veteranskyj-prostir-dlya-kompleksnoyi-dopomogy-vijskovosluzhbovczyam-ta-yih-rodynam/>

17. Кібальник Л., Кравченко О., Кушніренко Д. Міжнародні підходи до управління людськими ресурсами: адаптація для України у воєнний та повоєнний період. *Економіка та суспільство*. Випуск №66. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-10>

18. Кіріллова Ю. С. Портрет ветерана: вересень – жовтень 2023 року / Кіріллова Юлія, Зновяк Владислава, Доля Ірина; Український ветеранський фонд Міністерства у справах ветеранів України. Київ: Український ветеранський фонд, 2023. - 30 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/0b564641-fdb3-469d-809f-7c62d85009c5/download>

19. Клименко О., Чепурко Г. Проблеми соціальної адаптації ветеранів в Україні. URL: https://isnasu.org.ua/popsci/010_Klymenko_Chepurko_-_Problemy_veteraniv.php

20. Коваль Г. Мурашко Д. Основні засади реінтеграції ветеранів: досвід США. *Актуальні проблеми економіки*. № 11 (281). 2024. С.93-100. DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-281-93-100

21. Коленіченко Т. І. Методологічні принципи соціальної реінтеграції ветеранів гібридної війни. 2022. DOI: 10.5281/zenodo.7080168 file:///C:/Users/User/Downloads/Kolenichenko1.pdf

22. Коленіченко Т. Концептуалізація поняття «реінтеграція» в умовах збройного конфлікту в Україні. №2. 2022. с.169-178. DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-169-178>

23. Конвенція про права осіб з інвалідністю URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

24. Костишин Е., Грицанюк В., Шевців Ю. Досвід США щодо реінтеграції ветеранів війни до цивільного життя. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Вип.1.с.11-18. DOI 10.31499/2618-0715.1(12).2024.305055

25. Куркова К.М., Луценко-Миськів Л.І. Соціальна адаптація військовослужбовців у післявоєнний період. *Право та державне управління*. 2024 р., № 1. С.309-316. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2024/45.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.43>

26. Лебединець Н. В., Плиска О. І., Мельниченко О. С., Шкробанець І. Д. Актуальні питання медико-соціальної реабілітації учасників бойових дій: досвід та перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Вип. 2(108). 2019. С. 105–111

27. Лобода К. Соціальний вплив держави на протидію сепаратизму в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2020. № 64. С. 321–333. URL: <https://doi.org/10.32837/app.v0i64.204>

28. Мальований М. І., Улянич Ю. В., Підлубна О. Д. Професійна та соціальна адаптація військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх сімей в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2022. Випуск 101, Частина 2. С. 197–207. URL: <https://journal.uau.edu.ua/assets/files/101.2/18.pdf>

29. Мамаєв І. О. Огляд іноземного досвіду щодо професійної адаптації ветеранів війни. *Право та інновації* № 3 (47) 2024. С.70-77. DOI 10.37772/2518-1718-2024-3(47)-11 URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/2024-3\(47\)-70-77.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/2024-3(47)-70-77.pdf)

30. Мартиненко С.О. Соціальна адаптація учасників воєнних конфліктів як технологія попередження соціальної напруги. *Соціальні структури та соціальні відносини*. Вип.12. Том 1. 2020. С.62-67. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.12-1.10>

31. Міжнародний досвід працевлаштування ветеранів: США, Канада, Великобританія URL: <https://www.tarastarasenko.com/mizhnarodnyj-dosvid-praczev-lashtuvannya-veteraniv-ssha-kanada-velykobrytaniya/>

32. Міністерство соціальної політики: ветеранам, військовослужбовцям та сім'ям. URL: <https://www.msp.gov.ua/otrymuvacham-soc-pidtrymky/veteranam-viyskovosluzhbovttsyam-ta-simyam>

33. Перелік суб'єктів надання послуг, включених до Реєстру суб'єктів надання послуг із психологічної допомоги для ветеранів і членів їх сімей URL: <https://mva.gov.ua/veteranam/perelik-subektiv-nadannya-poslug-vkluchениh-do-reestru-subektiv-nadannya-poslug-iz-psihologichnoi-dopomogi-dlya-veteraniv-i-chleniv-ih-simey>

34. Пінчук Р. С., Письменна О. П. Правовий захист учасників бойових дій та ветеранів війни. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 83. URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i83.130>

35. Підсумки роботи Комунального закладу «Ветеранський простір» за 2024 рік. URL: <https://www.khm.gov.ua/uk/content/pidsumky-roboty-komunalnogo-zakladu-veteranskyy-prostir-za-2024-rik>

36. Положення про Міністерство у справах ветеранів України URL: <https://mva.gov.ua/ua/npa/polozhennya-pro-ministerstvo-u-spravah-veteraniv-ukrayini>

37. Положення про Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/904-2025-%D0%BF#n24>

38. Портрет ветерана російсько-української війни 2014 - 2022 рр. липень – серпень 2022 рр. URL: https://veteranfund.com.ua/analitics/portret_veterana/

39. Портрет російсько-української війни ветерана. 2014 - 2023 рр. вересень – жовтень 2023 рр. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/portrait-of-veteran.pdf>

40. Попик Ю.В. Зарубіжний досвід соціальної роботи з ветеранами війни. *Інклюзія і суспільство*, Випуск 3(8), 2024. С.104-110 DOI <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2024-3-14>

41. Програма реінтеграції ветеранів. URL: <https://veteran-reintegration.in.ua/projects/>

42. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

43. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань виконання військового обов'язку та введення військового обліку: Закон України від 30 березня 2021 р. № 1357-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1357-20#Text>

44. Про Державний бюджет на 2025 рік: Закон України 19 листопада 2024 № 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>

45. Про затвердження Порядку та умов виплати деяким категоріям військовослужбовців одноразової грошової допомоги у разі звільнення з військової служби. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-2014-%D0%BF#Text>

46. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>

47. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

48. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 р. та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text>

49. Про схвалення Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2024 № 1350-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-2024-%D1%80#Text>

50. Пшик-Ковальська О. О., Замулко І. В., Перун В. І. Виклики та перспективи соціально-професійної адаптації ветеранів в Україні: адміністративні механізми та управлінські рішення. економіка та суспільство. Випуск 77. 2025. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-110>

51. Сачук Ю., Звягінцева М. Соціальні політики щодо ветеранів, людей з інвалідністю та пенсіонерів. <https://uareforms.org/pages/new-page-657>

52. Саранча І., Стасюк В. Соціально-психологічна адаптація учасників бойових дій до мирних умов життя. *Наукові записки Вінницького держ. педуніверситету імені М. Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2022. Вип. 71. С. 127–133. URL: <https://vspu.net/nzped/index.php/nzped/article/view/685>

53. Свиридюк Ю. Зеленський розповів, скільки людей повернули з російського полону впродовж р. Суспільне. Новини. 2025. 01 січ. URL: <https://suspihne.media/915369-zelenskij-rozpoviv-skilki-ludej-povernuli-z-rosijskogo-polonu-vprodovz-roku/>

54. Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні. Підсумково-аналітичний звіт. https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2024-01/veterans-social_reintegration_ukr.pdf

55. Ржевська Н. Ф. Модель реінтеграції окупованих територій Донбасу в контексті світової практики. *Політикус*. 2020. № 2. С. 155–163.

56. Український ветеранський фонд. Роль держави у соціальній реінтеграції ветеранок і ветеранів. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/Rol-derzhavy-u-sotsialniyreintehratsii-veteraniv-i-veteranok.pdf>

57. Шапошникова І. В., Макар М. М. Інноваційні соціальні технології у роботі з учасниками бойових дій. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка. 2024. № 3. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2024-3-03-01>

58. Хмельницька обласна військова адміністрація. URL: <https://www.adm-km.gov.ua/?p=155883>

59. Як війна вплинула на сферу соціального захисту: аналітичний огляд. Гедос. 2023. URL: <https://cedos.org.ua/events/yak-vijna-vplynula-na-sferusoczialnogo-zahystu/>

60. Які навички здобувають воїни під час служби. URL: <https://veteranhub.com.ua/veteran-way/yakinavychky-zdobuvayut-voyiny-pid-chas-sluzhby/>

61. Ahern, J., Worthen, M., Masters, J., Lippman, S., Ozer, E., & Moos, R. (2015). The challenges of Afghanistan and Iraq veterans' transition from military to civilian life and approaches to reconnection. *PloS ONE*. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0128599>

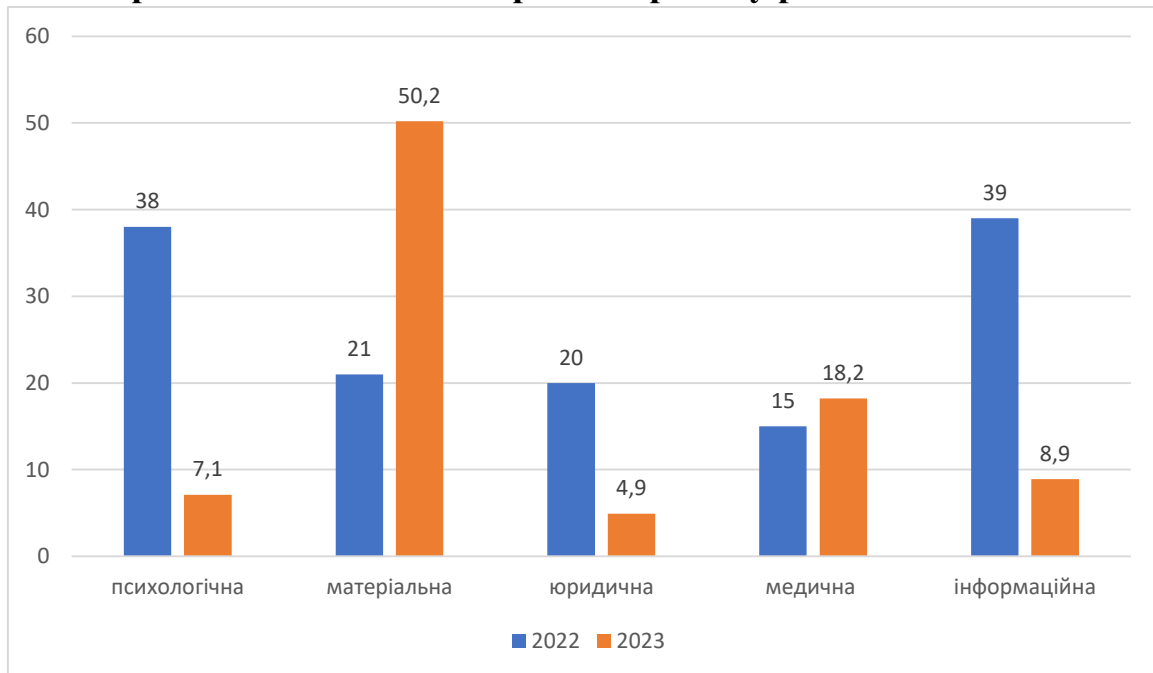
62. Burkhart, L., & Hogan, N. (2015). Being a female veteran: a grounded theory of coping with transitions. *Social Work in Mental Health*, 13(2), 108–127. <https://doi.org/10.1080/2F15332985.2013.870102>

63. Maiocco, G., & Smith, M. (2016). The experience of women veterans coming back from war. *Archives of Psychiatric Nursing*. (3), 393-299. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2016.01.008>.

64. Smith R., True G. Warring identities: identity conflict and the mental distress of American veterans of the wars in Iraq and Afghanistan. *Soc Ment Health*. 2014. 4(2):147-161. URL:<https://doi.org/10.1177/2156869313512212>.

65. Williams R., Allen-Collinson J., Hockey J., Evans A. You're just chopped off at the end: retired servicemen's identity work struggles in the military to civilian transition. *Sociol Res Online*. 2018. 23(4):812-829. URL: <https://doi.org/10.1177/1360780418787209>

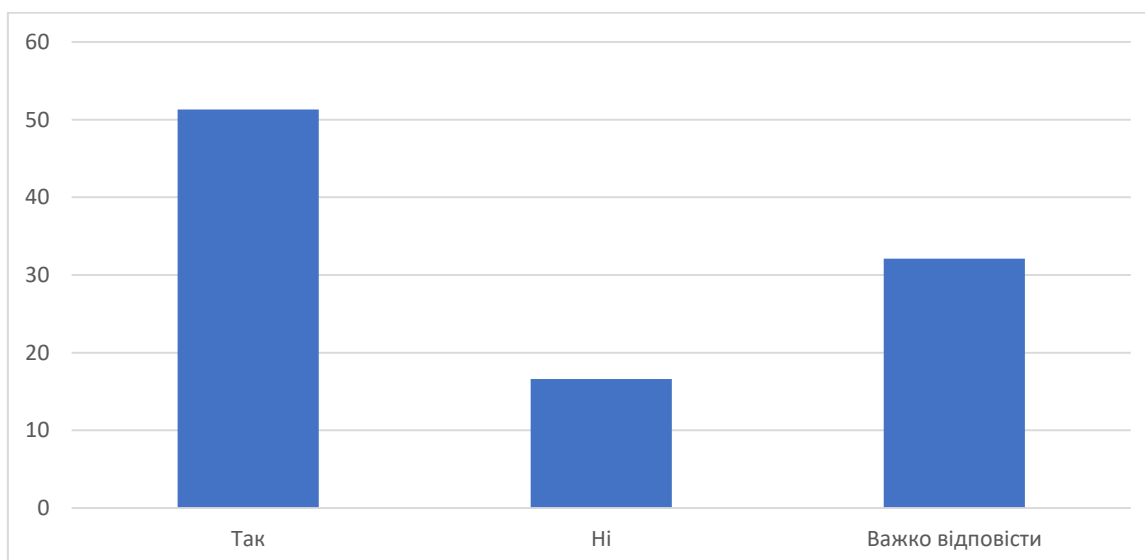
ДОДАТКИ

Порівняльний аналіз потреб ветеранів у різних видах допомоги

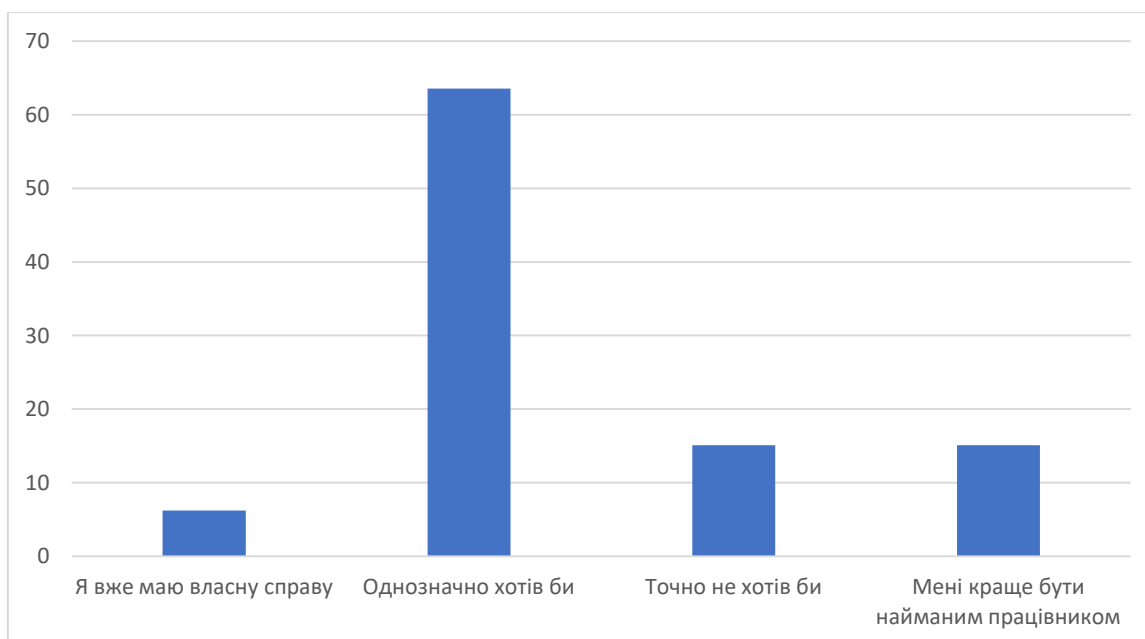
Джерело: Дослідження про ветеранську реінтеграцію. програма реінтеграції ветеранів. Аналітичний звіт 2024. <https://veteran-reintegration.in.ua/wp-content/uploads/2024/09/irex-vets-needs-assessment-2024-ukr-1.pdf>
Портрет ветерана російсько-української війни 2014 - 2022 рр. липень – серпень 2022 рр. https://veteranfund.com.ua/analytics/portret_veterana/

Ресоціалізація ветеранів шляхом зайнятості в цивільному житті

Чи плануєте повертатися до своєї роботи/навчання після Перемоги?

Чи хотіли б Ви зайнятися власною справою, підприємництвом?

Джерело: Дослідження про ветеранську реінтеграцію. програма реінтеграції ветеранів. Аналітичний звіт 2024. <https://veteran-reintegration.in.ua/wp-content/uploads/2024/09/irex-vets-needs-assessment-2024-ukr-1.pdf>

Портрет ветерана російсько-української війни 2014 - 2022 рр. липень – серпень 2022 рр. https://veteranfund.com.ua/analitics/portret_veterana/